

MORMONLUK ve MORMON KİLİSESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ramazan Işık*

Anahtar Kelimeler

Mormon kilisesi, Joseph Smith, Mormon kitabı, Tanrı, İsa Mesih, Aile, Çoğul evlilik ve Misyonerlik

ÖZET

1830'larda Amerika'da Joseph Smith tarafından kurulmuş olan Mormon kilisesi eklektik unsurlara dayalı yeni dini hareketlerden birisidir. Sadece Amerika'da değil, dünyanın değişik bölgelerinde yayılmaya ve gelişmeye devam etmektedir. Bu makalede Mormon kilisesinin tarihsel gelişim süreci, Tanrı ve kutsal kitap anlayışı, kilise organizasyonu, aile ve evlilik teolojisinin yanı sıra, misyonerlik faaliyetleri incelenecektir.

Keyword:

The Mormon Church, Joseph Smith, The Book of Mormon, God, Jesus Christ, Family, Plural Marriage and Missionary

ABSTRACT

A Research on Mormonism and the Mormon Church

The Mormon church which was found in 1930's by Joseph Smith is one of the new religious movements attached eclectic elements. Not only does it widespread in America but also in different parts of the world. In this article, the historical development process of the Mormon church, the church's organization, missionary activities, family and marriage have been studied.

GİRİŞ

Mormon Kilisesi, 1830'larda Amerika'da Joseph Smith tarafından kurulmuştur. Joseph Smith, İsa ve onun havarileri tarafından kurulmuş olan kilisenin doğru yoldan sapması sonucu, kendisinin Tanrı tarafından seçildiğini, kitap verildiğini ve kiliseyi yenileme görevinin kendisine tevdi edildiğini öne sürmüştür¹. Fakat hem Hıristiyanlığı tahrif ettiği hem de Amerikan toplumunun sosyal değerlerine aykırı olduğu gerekçesiyle Mormon kilisesi, ana kiliseler tarafından heretik bir kilise olarak değerlendirilmiştir². Buna karşılık Mormon Kilisesi Amerika'da hızla yayılmaya ve gelişmeye devam etmiştir. Günümüzde 80'i aşkın ülkede üyelerinin olduğu belirtilmektedir. Bu anlamda, dünyada 10 milyon üzerinde Mormon olduğu öne sürülmektedir. Mormon kilisesi, İsa Mesih merkezli bir kilise olmakla birlikte Katolik,

* Dr., Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

¹ Richard L. Bushman, *Joseph Smith and The Beginning of Mormonism*, University of Illinois Press 1984, 143 vd.

²Thomas F. O'Dea, *The Mormons*, The University of Chicago Press, Chicago and London 1957, 107.

Protestanlık ve Ortodoks Hıristiyan kiliselerinden inanç açısından çok önemli farklılıklara sahiptir³. Mormonlar kendi kiliselerinin, İsa Mesih tarafından planlandığı biçimde kilisenin yenilenmesi olduğuna ve diğer Hıristiyan kiliseleri arasında Hıristiyanlığın en doğru yorumuna sahip olduğuna inanmaktadırlar⁴.

Bununla beraber bazı Mormonlar, kendi kiliselerine Mormon kilisesi denilmesinden hoşlanmakla birlikte, diğer bazı Mormonlar kiliselerine Mormon kilisesi denilmesine şiddetle karşı çıkmaktadırlar. Dolayısıyla onlar kiliselerine 'İsa Mesih'in Son Gün Azizleri Kilisesi veya İsa Mesih Kilisesi' denilmesini tercih etmektedirler. Tarihi süreç içerisinde Mormon kilisesi, önce ABD'de Utah eyaletinde, sonra Kaliforniya ve batı sahillerinde ve daha sonra da doğu bölgelerinin yanı sıra, ABD'nin orta bölgelerinde gelişmiştir. XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren de Amerika'nın dışında yayılmaya başlamıştır. Nitekim 1950'lerde kilise üyelerinin % 8'inin ABD'nin dışında yaşadığı belirtilirken, 1990'larda bu sayının % 35'lere çıktığı söylenmektedir. Hatta günümüzde mensuplarının yarısından daha azının ABD'de yaşadığı ifade edilmektedir. Ayrıca Mormon kilisesinin büyümesinde ve gelişmesinde, yeni doğan Mormon çocuklarının oranının % 20 olduğu, buna karşılık % 80 ise din değiştirmeden kaynaklandığı belirtilmektedir. Bu bağlamda kilisenin, 1950'lerde 4'ü Utah'ta olmak üzere 8 tapınağının olduğu söylenirken, günümüzde bütün dünyada 106 Mormon tapınağının var olduğu iddia edilmektedir. Aralık 2000'de kilisenin üye sayısının 11 milyonu geçtiği belirtilmektedir⁵.

Mormonluğun Amerika'da ortaya çıkması ve bu kıtada kurumsallaşması nedeniyle, Amerikan kültürünün ürünüdür denilebilir. Diğer Hıristiyan mezhepleri gibi, Mormonlar da eskatoloji ile ilgili öğretilere büyük önem atfederler. Bu anlamda ahir zamanda meydana gelecek ve adına Armagedon savaşı denilen büyük bir savaşın ardından Tanrının Krallığının tesis edileceğine ve İsrail oğullarının vaat edilmiş topraklarda bir araya toplanacağına inanılmaktadır. Bu sebeple Mormonlar, gelecekle ilgili siyasal, kültürel ve ekonomik plan ve projelerini bu savaşa göre bina ederler. Mormon inancına göre, vaat edilmiş topraklar (zion) Amerika'da inşa edilecektir. Dolayısıyla Amerika, onlar için vaat edilmiş toprak hükmündedir. Bu anlamda Mormonların Amerika'ya dini teolojik bir rol isnat ettikleri anlaşılmaktadır⁶.

Biz bu makalede Mormon kilisesinin tarihsel gelişim sürecini, kilise organizasyonunu, din ve aile anlayışlarını inceleyerek temel Hıristiyan öğretilerinden ayrıldıkları noktaları inceleyeceğiz. Ayrıca Mormonluğun misyonerlik faaliyetleri hakkında da bilgi vermeye çalışacağız.

³ A. A. Hoekema, "Ten Question to ask the Mormons", *Christianity Today*, 12 (8), McConkie 1986, 10-12, 14.

⁴ Jan Shippo, *Mormonism (The Story of a New Religious Tradition)*, University of Illinois Press 1985, 68 vd.

⁵ <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/mormon/history/history7.shtml>

⁶ Yasin Aktay, "Mormonluk: Amerika'nın Ahir Zamanının Dini ve Azizleri", *Milal ve Nihal (İnanç, Kültür, Mitoloji Araştırmaları Dergisi)*, Yıl 1, Sayı 2, Haziran 2004, 105.

I. Kilisenin Ortaya Çıkışı

1830'larda Amerika'da ortaya çıkmış olan bu yeni dini hareket, genel olarak Yahudilik ve Hıristiyanlıktaki bozulmaları veya tahrifatı düzeltmek ve gerçek kiliseyi yeniden inşa etmek iddiasında olduğunu öne sürer. Hareketin lideri Joseph Smith 1805 tarihinde ABD'de Vermont Sharon'da fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Kendisi 11 çocuklu ailenin beşinci çocuğudur. Ailesinin yoksul olması sebebiyle yeterli eğitim almadığı ancak, okuyup yazabilecek kadar bir eğitim aldığı söylenir. Bununla birlikte genellikle vaktinin çoğunu Kitabı Mukaddes'i okumakla geçirdiği ifade edilir. Daha sonra ailesi New York Palmyra'ya göç eder⁷. Bu dönem onun dini uyanış dönemidir ve her şeyi sorgulamaya başlar. Bu dönemde Joseph, 14 yaşlarında genç bir delikanlı olup, herhangi bir kiliseye devam etmemektedir. Bu anlamda, manevi bir boşluk içerisinde bir takım psikolojik sorunlar yaşamaktadır. Bir başka ifadeyle, bu dönemde Joseph, dini bir arayış içerisindeydi. Nitekim ailesinin Presbiteryen kilisesine mensup olmasına rağmen, onun hiçbir kiliseye mensup olmadığı veya hiçbir kiliseye devam etmediği söylenir. Yani, mevcut kilise veya mezheplerden hangisinin doğru veya yanlış yolda olduğuna karar verememektedir⁸. Dolayısıyla bu dönemde onun, bu yüzden hiçbir kiliseye katılmadığı veya devam etmediği söylense de, gerçekte çok derin manevi bir boşluk içerisinde olduğu belirtilmektedir..

Ruhsal yönden manevi bir bunalım içerisinde olduğu günlerden birinde Smith; kutsal kitaptan 'eğer sizden birinin hikmeti eksikse, herkese cömertçe ve takdir etmeden veren, Tanrıdan istesin ve kendisine verilecektir'⁹ cümlesini okur¹⁰. Bu dönemden sonra, ruhundaki boşluğu gidermesi ve Tanrının kendisini doğru yola iletmesi için Joseph, sık sık babasının çiftliğinin yakınlarında bulunan ormanlık alana gitmeye başlar. Bu gezilerden birinde Smith, ilk vizyonunu görür. Joseph üzerindeki bu vizyonu ve onun etkisini, Şam yolundaki Pavlus'un vizyonu ile yakın bir benzerlik arz ettiğini söyler¹¹. Bu anlamda Mormonluk, 1820'lerde Amerika'nın Batı New York bölgesinde Joseph Smith'in yaşadığı bir takım görünümlere dayanmaktadır. Bu ilk vizyon esnasında, güneş gibi parlak bir ışık sütunu şeklinde Baba Tanrı ve İsa Mesih bedenlenmiş Smith'e görünürler ve ona; hiçbir kilise ya da dini gruba katılmamasını, onların hepsinin yanlış yolda olduklarını söylerler. Böylece Joseph Smith ilk defa bu dönemde, Tanrı ve İsa'nın ayrı varlıklar olduğunu bildiren ve onların insanlar gibi göründüklerini kendisine öğreten sözde vahiyler almaya başlamıştır¹².

Joseph Smith sonraki günlerde de bu ormandaki inzivalarına devam eder. 21 Eylül 1823 tarihinde Moroni adlı bir melek kendisine gelir ve ona; Kumora tepesi denilen yerde taş bir sandukanın içerisinde altın levhalara yazılmış bir kitabın varlığından bahseder. Sözde melek ona; kendisinin Tanrı tarafından seçildiğini ve onun bir elçisi olduğunu, mevcut Hıristiyanlığın tahrif edilmiş olması sebebiyle

⁷ James Coates, *In Mormon Circles, (Gentiles, Jack Mormons and Latter-day Saint)*, New York 1990, 7-8.

⁸ Coates, 8 vd.

⁹ Yakubun Mektubu: 1/5

¹⁰ O'Dea, 2-3.

¹¹ O'Dea, 38

¹² James Coates,, 8 vd.

Tanrının Krallığını gerçekleştiremeyeceğini, bunun için de gerçek kilisenin yeniden inşa edilmesi gerektiğini haber vermiştir. Melek ayrıca seçilmiş biri olarak Tanrı katından kendisine, Amerika'nın eski çağlardaki sakinlerinden, onların nereden geldiklerinden bahseden altın levhalara yazılmış halde bir kitabın emanet edilmiş olduğu bilgisi ile birlikte İsa tarafından daha önce bu Amerikan halklarına verilmiş olan bir İncil'in de bulunduğunu söyler. Ancak Moroni adlı melek, bu ilk gelişinde ona, kitap hakkında sadece bilgi vermiş ve kitabın ona gösterilmesine izin vermemiştir. Bu dönemden sonra Moroni, Joseph'le Kumora tepesinde görüşmeye devam eder¹³. Nihayet 22 Eylül 1827 tarihinde Moroni Joseph'e gelir ve Tanrının eski çağlarda Amerika'da yaşayan insanlarla ilişkilerinin anlatıldığı altın levhalara yazılmış olan kitabı İngilizce'ye çevirmesi için kendisine verir. Fakat Joseph İbranice bilmemektedir. Bu nedenle Tanrı, kitabı İngilizceye çevirmesi konusunda kendisine yardımcı olmak üzere Urim ile Thumim adında iki meleğin yanı sıra, bir de göğüs zırhını görevlendirir¹⁴. Levhaların çevirisinin tamamlanmasının ardından 11 Haziran 1829 tarihinde kitabın telif hakkı alınır ve 1830 yılında New York Palmyra'da ilk baskısı yapılır¹⁵. Kitabın basımının tamamlanmasından bir süre sonra New York'ta ilk kilise kurularak cemaat oluşturulur¹⁶.

Bununla beraber, çevirisi tamamlanan levhaların melek Moroni'ye teslim edilmiş olması sebebiyle, levhaların varlığına ilişkin elde hiçbir somut kanıt da kalmamıştır. Ancak, sözde levhalar, yeryüzünden alınmadan önce, üç tanık Joseph'le birlikte onları görebilmek için dua etmişler ve bir melek görünüp her birine levhaları ve üzerlerindeki yazıları kendilerine göstermiştir. Bu kişilerin levhalarla ilgili tanıklığı Mormon kitabının başında yer almaktadır¹⁷. Bu noktada sözü edilen kişilerin kitaba ilişkin tanıklıkları çok önemlidir. Çünkü onların bu şahitliğinin ve Smith'in iddiasının dışında söz konusu kitabın orijinali hakkında hiçbir bilgi yoktur. Nitekim Martin Harris, Oliver Cowdery ve David Whitmer adındaki bu tanıkların hepsinin daha sonra Mormon topluluğundan ayrıldıkları ifade edilmektedir. Harris'in daha sonra Mormon kilisesine geri döndüğü belirtilmekle birlikte, diğer tanıkların Joseph Smith'in yalancı biri olduğunu ve 'Son Gün Azizleri' topluluğunun Tanrı'nın gerçek kilisesi olmadığını söyledikleri öne sürülmektedir. Bu anlamda David Whitmer, 'Mesih'teki Tüm İnanlılara Sesleniş' adlı bir kitap yazarak, Joseph Smith'in yalancı peygamber olduğunu söylediği nakledilmektedir. Bundan başka levhaları gördüklerini iddia eden sekiz kişinin daha Mormon kilisesinden ayrıldığı belirtilmektedir¹⁸.

1830'larda kilisenin kurulmasının ardından Mormon cemaati çok yoğun bir tepki ile karşılaşmış ve New York'tan ayrılmak zorunda kalmıştır. Daha sonra Mormonlar önce Ohio'ya oradan da Kirdland'a göç etmişlerdir¹⁹. Liderleri Smith ise

¹³ Richard L. Bushman, *Joseph Smith and The Beginning of Mormonism*, University of Illinois Press 1984, 61-62, 80-83.

¹⁴ Shipp, 9-18.

¹⁵ Bushman, 107 vd.

¹⁶ Coates, 19.

¹⁷ Bkz., *Mormon Kitabı (Türkçe)*, Yayınlayan: Son Zaman Azizleri Kilisesi, Salt Lake City, Utah-ABD, Almanya 2001.

¹⁸ Donald S. Tingle, "Son Zaman Azizleri (Mormonlar)", <http://www.incil.com/doc/mormonlar.php>

¹⁹ Bkz., Coates, 22 vd.

1844 yılında Carthage hapisanesinde kardeşi Hyrum Smith'le birlikte öldürülmüştür²⁰. Smith'in öldürülmesinden sonra, bazı Mormonlar ABD'nin orta bölgelerinde kalmayı tercih etmiş diğer bir kısmı ise Brigham Young'ı takip ederek batıya doğru göç etmişlerdir. Böylece Mormonlar iki gruba bölünmüşlerdir. Onlar, Smith'in yerine peygamber olan Brigham Young'ın önderliğinde, Smith'e Tanrının vahyi ile vaat edilmiş topraklar olduğu bildirilen günümüzde yaşadıkları Salt Lake City şehrine göç etmişlerdir. İnanişaya göre bu göçün amacı, vaat edilmiş topraklarda Tanrının Krallığını tesis etmektir. Bir başka ifadeyle Amerika'daki Kudüs'ü inşa etmektir. Böylece, ABD'nin nüfuz bölgesinden uzaklaşarak federal hükümetin zulüm veya müdahalesinden uzak bir şekilde kendi dinlerini rahatça uygulayabilecekleri bir yer olan dağların zirvesinde Tanrı Krallığı demek olan Zion'u kurdular²¹.

Smith'in ölümünden sonra, yeni lider Brigham Young'ı izleyerek kendi geleceklerini Amerika'nın batısında inşa etmeye karar veren Mormon toplumunun bu göçü, Mısır'ı terk etmeye zorlanmış olan ve vaat edilmiş toprakları arayan İsrail oğullarının göçüne benzetilmektedir. Mormonlar bu göç yollarında İsrail oğulları gibi, büyük sıkıntılar çekerler. Göçün ilk yılında onlar Missouri nehrini geçerler. Daha sonra da Rocky dağlarını aşarak 1847 tarihinde Büyük Salt Lake havzasına ulaşırlar. Bu dönemde bu havzanın ABD'nin sınırları dışında kaldığı ve son derece gözden ırak, sapa bir yer olduğu söylenmektedir. Zalimlerden çok uzak bir bölge olması sebebiyle, Brigham Young bu yeni toprakların, Mormonların yeni vatanları olduğuna karar verir. Bölge, uçsuz bucaksız bir çölden ibarettir. Ancak Mormonlar, bu bölge ile esinlendiler ve buraya Zion adını verdiler. Bölgede bulunan nehre de Ürdün nehri adını koydular. Böylece, günümüzde kilisenin merkezi durumunda olan Salt Lake şehri inşa etmeye başladılar²².

Smith'in öldürülmesinden sonra, Mormonların o günün çok zor şartları altında Amerika'nın bir ucundan öbür ucuna kadar yapmış oldukları bu göçün, Mormon toplumunda dini dayanışma ruhunu geliştirdiği ve düşmanlarına karşı mücadele azmi ve kültürünü her zaman canlı tutmaya sebep olduğu belirtilmektedir²³. Bu dönemde Mormonların iki sebepten dolayı böyle bir zulme maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Bunlardan birincisi, onların temelde Hıristiyanlıktaki kutsal üçlemeyi kabul etmelerine karşılık, politeist bir Tanrı anlayışına sahip olmalarıdır. Bu anlamda Mormon teolojisi genel Hıristiyan doktrinine bir saldırı olarak algılanmıştır denilebilir. İkincisi ise Mormon çoğul evlilik öğretisinin dönemin sosyo-kültürel değerleri ile ciddi bir çatışma içerisine girmesi sonucu, onların tamamen farklı bir yaşam biçimine sahip olan yabancılar olarak görülmesi olsa gerektir.

II. Mormon Kitabı

Mormonlar zengin bir dinsel metin külliyyatına sahiptirler. Bunlar; Joseph Smith tarafından yapılmış olan İncil'in bir İngilizce çevirisinin yanı sıra, Mormon kitabı

²⁰ Coates, 49-50; O'Dea, 68-69.

²¹ Bkz., O'Dea, 70 vd.

²² Bkz., Shipps, 61; O'Dea, 76 vd.

²³ Aktay, "Amerika'da Kudüs'ü Kurmak İçin: Mormonlarda Din ve Değerler Eğitimi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 2003, 38.

“The Book of Mormon”²⁴, Öğreti ve Antlaşmalar “Doctrines and Covenants” ve Paha Biçilmez İnci “Pearl of Great Price”dir²⁵. Bu dinsel metinlerin Mormon inanç ve uygulamalarının temelini oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Mormon kitabının, Tanrının eskiden Amerika kıtasında yaşamış olan insanlarla kurduğu ilişkilerin kaydından ibaret olduğu ve birçok eski peygamber tarafından peygamberlik ve vahiy ruhu ile yazıldığı kabul edilmektedir. Bu anlamda Mormon kitabında, milattan önce 600 yılları ile milattan sonra 421 yılları arasında bazı İbrani topluluklarının Tanrıdan gelen bir vahiy üzerine, Kudüs’ü terk ederek gemilerle Amerikan kıtasına yapmış oldukları yolculuklarını ve bu topraklarda birbirleriyle olan mücadelelerinin öyküsü anlatılır²⁶. Sözü edilen bu İbranilerin Tanrının yardımı ile Kızıl deniz sahillerinden Arabistan bölgesine, oradan da gemilerle okyanusu aşarak günümüzde Amerika’daki “Batı Hemishere” denen bölgeye yerleşmişlerdir. Bu anlamda İbranilerin, bu çok uzun ve zor yolculuklarını Tanrının peygamberlerinin rehberliğinde gerçekleştirmiş olduklarına olan inanç çok güçlü bir yer tutar. Ancak bir süre sonra bu İbraniler, Nefililer ve Lamanlılar diye iki farklı millete ayrılırlar. Yaklaşık bin yıllık bir dönem boyunca da sürekli olarak birbirleriyle savaşır ve mücadele ederler. Dolayısıyla, Mormon kitabının bu iki İbrani topluluğunun birbirleriyle olan mücadelelerinin tarihsel öykülerini anlattığını söylemek yanlış olmaz. Bununla beraber, Yakın Doğudan göç ederek Amerika’ya yerleşmiş olan İbrani topluluklarının birbirleriyle savaşmamaları, Tanrıya itaat etmeleri, iyi ve güzel işler yapmaları için, yine de zaman zaman Tanrı onlara peygamberler göndermeye devam etmiştir. Ayrıca bu peygamberler onlara Mesih’le ilgili haberler de getirmişlerdir. Bu anlamda o dönemde, Peygamberlerin sonuncusu altın levhaları saklayan sonra da Joseph Smith’e melek olarak görünen Moroni’dir²⁷. Mormon kitabında anlatılan ve birbiriyle sürekli mücadele eden İbraniler, Nefililerle Lamanlılardır. Mormon kitabına göre, bu iki topluluk arasındaki savaşı en nihayet iyiler kaybeder. Burada iyiler Nefililer, kötüler de Lamanlılardır. Böylece Tanrı da savaşta iyileri yok edenleri yani Lamanlıları lanetler. Onları kara derili insanlar haline getirir²⁸. Bu anlamda onlar günümüzün Amerikalı yerlileridirler. Mormon kitabında anlatılan en önemli olaylardan biri de İsa Mesih dirildikten hemen sonra Amerika kıtasında bu Nefililerin arasında bulunmuş ve onlara hizmet etmiştir. Nihayet Mormon yazdıklarını tamamladıktan sonra bu kayıtları oğlu Moroni’ye teslim etmiş o da; kendisinden birkaç kelime ekleyip levhaları Kumora tepesine saklamıştır. 21 Eylül 1823 tarihinde ise aynı Moroni bu defa yücelmiş ve dirilmiş bir kişi olarak peygamber Joseph Smith’e görünmüş ve ona bu eski kayıtlar hakkında bilgi vererek, bu levhaların İngilizceye çevrilmesinin Tanrının isteği olduğunu bildirmiştir²⁹.

²⁴ Bkz., Bushman, 115 vd.; O’Dea, 22 vd.; Coates, 11-27.

²⁵ Bkz., Coates, 20-21,23.

²⁶ Bkz., *Mormon Kitabı (Türkçe)* Giriş Bölümü, Yayınlayan: Son Zaman Azizleri Kilisesi, Salt Lake City, Utah-ABD, Almanya 2001.

²⁷ Aktay, “ Amerika’nın Ahir Zamanının Dini”, 101-102

²⁸ Bushman, 115-118.

²⁹ Bkz., *Türkçe Yayınlanmış Olan Mormon Kitabı’nın Giriş Bölümü*.

Mormonlar, Mormon Kitabı'nın Tanrının en son vahyinin ürünü olduğuna inanmakla birlikte, onun Tevrat ve İncil'in de devamı olduğunu kabul etmektedirler. Ancak, onların inanç ve uygulamalarının temelini Mormon Kitab'ı oluşturmaktadır.

III. Tanrı Anlayışı

Mormonlar Tanrının her şeyi bilen ve gücü yeten bir varlık olduğuna inanmakla birlikte, onun fiziksel bir bedeni olduğunu düşünürler. Bu anlamda Tanrı yüce ve mükemmel bir insandır. Dolayısıyla insanoğlunun tanrılaşma potansiyeli vardır ve tek Tanrıdan ziyade Tanrılar söz konusudur. Amaçta birleşmiş olmakla birlikte üç ayrı ve farklı varlıktan ibaret bir Tanrı anlayışı söz konusudur. Bu anlamda Baba Tanrı Elohim adı ile çağrılırken, İsa Mesih'te Eski Ahit'teki Yehova'dan ibarettir³⁰. Zamanla insan kendisini mükemmelleştirmiş ve her şeyi bilen ve gücü yeten bir Tanrı haline gelmiştir. Tanrı gerçekten her insanoğlunun babasıdır. Onun bir bedeni ve her insanoğlu gibi duyguları vardır. Tanrı tarihsel bir varlık ve bir zamanlar bizim gibi yaşadığı için insanoğlunun onu anlaması çok daha kolaydır. Tanrı yaşam tecrübelerimizi paylaştığı için, o bize çok daha yakındır. Sonuç olarak Tanrı ve her birey arasındaki kişisel ilişkinin de çok yakın bir ilişki olması gerekir. Bununla beraber Tanrının ezeli ve ebedi olduğu da kabul edilir. Mormonlar Tanrıdan ezeli ve ebedi olarak bahsettiğinde, onun her zaman aynı şekilde kaldığını anlamaktadır. Tanrı o kadar uzun zaman yaşamaktadır ki, onun var olmadığı bir zamanı hayal etmenin mümkün olmadığına inanılmaktadır. Bu anlamda, Tanrı bir bedene sahip olduğundan, bir zaman içinde bir yerde sadece o olabilir. Diğer bazı dinlerdeki düşüncenin aksine, Mormon düşüncesinde Tanrı zamanı ve cismi yoktan yaratmamıştır. Aksine Tanrı zaten var olan madde ve ruhla çalışır ve yaratılmış olan evrende onları düzenler³¹.

İsa Mesih, Baba Tanrının ikinci kişisidir. O, Baba Tanrı ve Kutsal Ruh'tan ayrı bir varlıktır. İsa Mesih, Tanrının ilk evladının ruhu ve yaratmada Tanrının yardımcısıdır. O, Eski Ahitte Tanrı Yehova olarak bilinir. İsa İncil'de nakledildiği gibi, yeryüzünde Bethlehem'de Meryem tarafından doğurulmuş, hayatını günahsız olarak yaşamış ve Baba Tanrıya boyun eğmiştir. Diğer Hıristiyan kiliselerinin aksine, Mormonlar, İsa'nın Kutsal Ruh tarafından yaratılmış olduğuna inanmazlar. Onlar, İsa'nın babasının, Baba Tanrı olduğuna inanırlar. Bu anlamda, onun gerçekten biyolojik olarak Meryem'den doğmuş olan Tanrının oğlu olduğuna, onun öldüğüne, gömüldüğüne ve üçüncü gün yeniden yükselmiş olduğuna inanılmasının yanı sıra, onun fiziksel bir bedeninin olduğuna, yeryüzüne tekrar döneceğine ve 1000 yıl süreyle hüküm süreceğine inanılır. Bu sebeple gerçek kurtuluş, sadece İsa Mesih'in yaşam, ölüm, yeniden dirilme doktrinleri ve kurallarıyla mümkündür. Bu anlamda Mormonlar, yeniden dirildikten sonra, İsa'nın mucizelerini öğrettiği ve icra ettiği Amerika'yı da ziyaret ettiğine inanırlar³².

³⁰ <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/mormon/beliefs/god/godfather.shtml>

³¹ O'Dea, 120-133.

³² <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/mormon/beliefs/god/godchrist.shtml>

Mormonluk, Yahudilik ve Hıristiyanlığın tahrif edilmiş olduğunu iddia etmekte ve Joseph Smith'in bu dinleri yenilemek ve İsa Mesih'in gerçek kilisesini yeniden inşa etmek için Tanrı tarafından görevlendirilmiş olduğunu öne sürmektedir. Bu anlamda, tek Tanrı fikrini savunan ve kutsal kitaplarında tek Tanrı düşüncesine sık sık vurgu yapan Yahudilik ve Hıristiyanlığın aksine, Mormon inanç sisteminde sayısız Tanrı inancının var olduğu görülmektedir. Bununla beraber, Hıristiyanlıkla benzer yönlerinin var olduğu da göze çarpmaktadır. Bir başka ifadeyle Baba, Oğul, Kutsal Ruh'un kabul edilmiş olması ve Hıristiyanlıkta olduğu gibi merkezde yine İsa Mesih'e çok büyük bir önem atfedilmiş olması, onun; Hıristiyanlıkla benzeştiği yönleridir denebilir. Bu anlamda, Hıristiyanlık ve Yahudilikte olduğu gibi³³, Tanrının oğlu ve oğulları söz konusudur³⁴. Ancak bu iki dinden ayrı olarak Mormon inanç sisteminde Tanrı da insanlar gibi bir bedene sahip olmakta, evlenmekte ve çocuk sahibi olmaktadır. Bu inanışa göre, insanlar gibi Tanrı da fiziksel bir bedene sahiptir. Dünyanın Tanrısı, gökte başka bir Tanrı ve onun eşi tarafından yaratılmış, insan olarak dünyaya gelmiş, iyi ve güzel ameller işleyip, öldükten sonra da Tanrı haline gelmiştir. Sonuç olarak Tanrının et ve kemikten oluşmuş ve yücelmiş bir zat olduğuna inanılır³⁵. Dolayısıyla Mormonlar, Tanrının insandan çıktığına ve insanın Tanrılaşabileceğine inanırlar. Bu anlamda peygamberlik kurumu devam etmekte ve bu yaşayan peygamberler vasıtasıyla da vahiy sürekli olarak yenilenmektedir. Nitekim sözde bir Mormon peygamberi olan Lorenzo Snow'un 1919 yılında Tanrı hakkında yayınladığı bir şiirinde şöyle dediği nakledilir³⁶:

Şimdi insan nasılsa, Tanrı öyleydi,
Şimdi Tanrı nasılsa, insan öyle olacak,
Tanrı oğlu Tanrı olacak,
Tanrısallık eksilmeyecek.

Şiirde de açıkça görüldüğü üzere, Mormon inanç sisteminde sonsuz sayıda Tanrı vardır. Bu anlamda aynı zamanda, Hıristiyanlıktaki teslis (trinity-üçlü birlik) inancı reddedilmekte ve babanın, oğul'un, kutsal ruh'un birbirinden bedensel olarak üç ayrı zat olduğuna inanılmaktadır.

IV. Aile Anlayışı

Evlilik, Mormonlar için çok önemli bir kurumdur. Kilise, ailenin Tanrı tarafından tesis edilmiş bir kurum olduğunu söyler. Erkek ve kadın arasındaki evlilik, Tanrının ebedi kurtuluş planı için önemlidir. Tanrı evlenmeyi ve çocuk sahibi olmayı emreder. Bu anlamda bu fiziksel âlemdeki ruhların, yeryüzündeki öğrenme ve sınav dönemini geçirebilmeleri, aile kurumuna bağlıdır. Ancak evlilik sayesinde insanlar, göklerde asılı duran ruhları özgürleştirebilirler ve yeryüzünde belli bir dönem yaşadıkları sonra geri kalan hayatlarını Baba Tanrı ve İsa Mesih'le birlikte

³³ Kur'an, 9/30.

³⁴ M. Johnson-P. Mullins, "Mormonism: Catholic, Protestant, Different?", *Review of Religious Research*, Vol. 34, No: 1, Missouri Western State College, September 1992, 52-53.

³⁵ O'Dea, 126-131.

³⁶ Tingle, "Son Zaman Azizleri (Mormonlar)", <http://www.incil.com/doc/mormonlar.php>

sürdürebilirler. Bu anlamda ilk evlilik de, Tanrı tarafından gerçekleştirilmiştir³⁷. Dolayısıyla, Mormonlar için ailenin çok önemli bir anlamı vardır. Aynı şekilde aile birliğinin ancak aile sevgisine dayalı evlilik ortaklığı ve sağlam anne-baba çocuk ilişkisi ile devam edebileceğine inanılır. Çünkü evlilik ve aile hayatı, yücelmenin temel şartıdır. Yani, Tanrının kurtuluş planının bir parçası ve yücelmenin ilk adımıdır³⁸.

Mormonlara göre, bu dünyada evlenmeden ölüp, giden kişiler Tanrının krallığının en yüksek mertebesine ulaşamazlar. Evlilik ise ancak bir Mormon tapınağında ve papazın yetkisi altında gerçekleştirildiği sürece sonsuza kadar devam edebilir. Bu anlamda dünyada en önemli şey, doğru kişiyle, doğru yerde ve doğru yetki ile yapılan evliliğdir. Bu geçerli ve muteber bir evlilik sözleşmesinin temel şartıdır. Ayrıca, evlilik törenleri esnasında her şey iki papazın şahitliği ile kaydedilmek zorundadır. Bununla beraber, Mormon olmayanların bu törenlere katılmaları yasaktır³⁹.

Kişilerin bu dünyevi hayattan sonra tekrar aileler olarak var olabilmeleri veya öte dünyada birlikte tekrar hayat sürdürebilmelerinin en temel şartlarından birisi evlenmeleridir. Evliliğin amacı ise, üreme ve çoğalmaya katkıda bulunmak ve yeryüzünde Tanrının kurtuluş planını yerine getirme konusunda yeryüzüne inmeyi bekleyen ruhlarla fiziki bir beden yaratmak için çok çocuk yapmak olmalıdır. Bu yüzden Mormon çiftler çocuk sahibi olmayı geciktirme düşüncesinde değildiler. Ayrıca her anne-baba çocuklarına İsa Mesih'i öğretmek ve onlara iyi birer örnek olmakla yükümlüdürler. Bu anlamda Mormonluğun aile temeline dayalı bir teolojiji esas aldığı söylenebilir. Bu sebeple Mormon toplumunda her akşam evde aile ve aile hayatına dair duaların yanı sıra, İncil okuma-öğretme ve aile değerleri ile ilgili aktivitelerin gerçekleştirilmesine büyük önem verilir⁴⁰.

Bunun sonucu olarak ailenin manevi eğitime katkı sağladığına inanılmasından dolayı bütün aile fertlerinin akşamleyin evde toplanması veya bulunmasına büyük önem verilir. Böylece her akşam, bütün aile bir araya gelerek kendi çocuklarına Mormon aile değerlerini öğretmiş ve kazandırmış olur. Bu anlamda, akşam birlikte evde kalındığı süre içerisinde dualar, ilahiler, şarkılar söylenir ve kutsal metinler okunur. Bu gelenek, 1915 tarihinde başlamıştır. Geleneğe göre, bütün aile birlikte diz çökerek dua eder. Buna aile duası adı verilir. Bu dua esnasında, bir dua lideri bulunur. Dua liderinin rolü, sırasıyla aile bireylerine dua ettirmekten ibarettir. Bu aile duası, şöyle gerçekleştirilir: Ebeveyn veya yaşça büyük olan çocuklardan biri yapılacak ders planına göre, aile ilmiyal kitabından bir ders seçer. İlahili ve dualı bir açılıştan sonra, ders takdim edilir. Dersten sonra aile, ailenin programlarını, görevlerini, sorumluluklarını ve sorunlarını tartışır. Bunu aile üyeleri arasında sevgi bağlarını güçlendiren bir aile aktivitesi izler. Bu, oyun oynama, yoksullara yardım,

³⁷ O. Kendal White, "İdeology of the Family in Nineteenth Century Mormonism", *Sociological Spectrum* 6, Washington and Lee University, Lexington-Wirginia 1986, 293 vd.

³⁸ Franklin S. Harris-N. Isaac Butt, *The Fruits of Mormonism*, 93 vd.; O'Dea, 122-133, 249-250.

³⁹ <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/mormon/features/rites/marriage.shtml>

⁴⁰ Bkz., Harris-Butt, 93-109.

bahçıvanlık veya kültürel bir olaya katılma gibi ailenin hep birlikte yapabileceği herhangi bir aktivite olabilir. Bu aktivitenin ardından da aile diz üstü çökerek hep birlikte aile duası yapar⁴¹.

Mormonlar, aile hayatının ezeli-manevi ilişkileri yarattığına inanmalarından dolayı, aile ve aile ile ilgili değerlere büyük önem vermektedirler. Bu sebeple de aile ve aile hayatının korunması gerektiğini düşünürler. Bunun sonucu olarak günümüzde toplumsal hayatın bir parçası olan ailenin bozulmasına yol açan pornografik film ve görsel yayınların yayınlanmasına ve seyredilmesine karşıdır⁴².

V. Çok Kadınla Evlilik Uygulaması (Poligami)

Mormonlar çok eşliliği veya çoğul evliliği dinin bir emri olarak görürler. Bu anlamda çoğul evlilik Mormon kimliği ile sembolleşmiştir denebilir. 1830'da kilisenin resmen kurulmasını takiben Smith, evlilik ve aile ile ilgili konuları yeniden tanımlamaya başlar. Nitekim 1831'de bir vahiyle çoğul evlilik yoluyla gerçekleşecek olan yeni bir akrabalık şeklinin haberini verir⁴³. Bu amaçla, 1835'te Ohio'da kanunlara aykırı olmasına rağmen Smith, kendi papazlık yetkisini kullanarak illegal evlilikler yapar. Ayrıca Mormon evliliklerinin dışındaki evliliklerin meşru olmadığını ilan eder ve çoğul evlilik uygulamasına 1835'te, daha sonra dini anlamda karısı olacak olan Fannie Alger ile gayri resmi yaşamaya başlar⁴⁴. Böylece çoğul evlilik uygulaması başlangıçta Mormon kilisesinde önceleri gayri resmi ve gizli bir şekilde yürürlüğe konur⁴⁵. Fakat birkaç çoğul evlilik yaptıktan sonra, resmi eşi Emma'yı ikna etmek için olsa gerek Smith, Mormonların doğruluğuna inandıkları kutsal kanunlarına uygun şekilde çoğul evliliği yazılı bir vahiyle meşru hale getirir. Nihayet temel amacı üreme ve çoğalma olan bu sözde vahiyle, yeni Mormon ideal aile düşüncesi ortaya konmuş ve böylece, bu yeni ve ebedi evlilik sözleşmesi sayesinde aile, yeni bir statüye yükseltilmiş oluyordu⁴⁶. Başka bir ifadeyle, bu yeni evlilik sözleşmesi ile ölümsüz evlilik gerçekleştirilmiş oluyordu. Böylece temel olarak aile, sonsuza kadar varlığını sürdürebilmesinin dışında, yücelme için gerekli bir şart olan çoğul evlilik vasıtasıyla da ebedi evlilik tanımlanmış ve tayin edilmiş oluyordu. Çünkü inanışa göre, nihai kurtuluş, ancak bu yücelme sayesinde mümkündür. Başka bir ifadeyle Mormonluk, aile kurumunu bir yücelme aracı veya bir Tanrılaştırma ya da Tanrılaşma şekli olarak görmekteydi. Gerçekte Tanrının övgüsünü kazanamayacağı korkusundan dolayı hiçbir kimse, sözde bu çoğul evlilik vahyini inkar edemeyeceği gibi, bu çoğul veya göksel evlilik ilkesine itaat etmemeyi de göze alamazdı. Çünkü bu yeni patriarkal evlilik düzeninin hem Smith'in vahiy iddiası ile hem de Kitabı Mukaddes

⁴¹ <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/mormon/customs/family2.shtml>

⁴² Bkz., David W. Scott, "Mormon "Family Values" Versus Television: An Analysis of the Discourse of Mormon Couples Regarding Television and Popular Media Culture", *Critical Studies in Media Communication*, Vol. 20, No: 3, September 2003, 317-333.

⁴³ Bkz., C. Sheridan Jones, *The Truth About The Mormons (Secrets of Salt Lake City)*, London 1920, 39-50.

⁴⁴ John L. Brooke, *The Refiner's Fire: The Making of Mormon Cosmology 1644-1844*, Cambridge 1994, 212-217.

⁴⁵ John H. Evans, *Joseph Smith (An American Prophet)*, New York 1946, 271.

⁴⁶ O. Kendall White-Daryl White, "Poligamy and Mormon Identity", *The Journal of American Culture*, Vol. 28, S. 2, Haziran 2005, 166.

peygamberlerinin çok eşli olmaları ile kanunlaştırılmış olduğuna inanılmaktaydı. Böylece Mormonluk, İncil'i yenilemiş olduğunu iddia ediyordu. Bu anlamda kıyamete kadar kiliseye, günümüz peygamberlerine ve havarilerine çağdaş vahyin yol göstereceğine inanılmaktaydı. Sonuç olarak daha önceki bütün kutsal kitapların ve vahiylerin yenilenmesi sonucu, Eski Ahit peygamberlerinin şahsında çoğul evliliğin meşrulaştırılması gerekiyordu. Çünkü Tanrının temelde yeterli doğurganlığı sağlamak amacıyla çok eşliliği ve İbrahim'in, İshak'ın ve Yakub'un cariyelerini onaylamış olmasından ziyade, Smith'in 'Son Gün Azizleri'nin yani günümüz İsraililerinin çok eşliliğini onaylamış olduğuna inanılmaktaydı. Bu anlamda o, sadece üreme vahyine dayalı yaptığı değişikliklerin Tanrının bir kanunu olduğunu ortaya koymakla kalmadı, ayrıca sözde bu çoğul evlilik vahyi vasıtasıyla kendisine tabi olanların sadakatini test etmiş, onlar üzerinde güç ve kontrolünü de güçlendirmiş oluyordu⁴⁷.

1852'de Salt Lake Vadisine yerleştikten beş yıl sonra Brigham Young, açıkça çoğul evlilik uygulamasını başlattı⁴⁸. Akabinde havari Orson Pratt'tan yeni teolojik doktrinin savunmasını hazırlamasını istedi. Bu yeni evlilik teolojisine göre, ölmenden önce bir varlık, fiziki bir beden elde etmek ve dünyevi hayata geçmek için daha fazla fırsat yakalayacak ve bu yeni evlilik düzeni, son gün azizlerinin erdemliği ile bekleyen daha çok ruhun bedenleşmesini sağlayarak İsa Mesih'in ikinci gelişinden önce, yeni bir patriarkal nesil yaratacağı⁴⁹. Açıkçası poligami, evliliğin temel bir anayasası olur olmaz, üreme ve doğurganlığı güçlendirmiş olacaktı. Mormon anlayışında Tanrı sadece bir ruh olarak kabul edilmez. O'nun varlığının maddi ve bedensel bir boyutunun da var olduğu kabul edilir. Bu anlamda evlilikler sadece iki insanın maddi birleşmesinden ibaret değildir. Gökte asılı duran ruhların bir bedene kavuşturulması gerektiğinden ne kadar çok evlilik gerçekleştirilir ve ne kadar çok çocuk dünyaya getirilirse, yaratış ve tanrılaştırma sürecine o kadar katkıda bulunmuş olur. İnsanlığın var oluşu tanrılaşmaya yönelmiş uzun yolculuktur. Bu yolculuğun en önemli adımı da çok evlilik sayesinde zaten önceden yaratılmış olan ruhların bedenlerine kavuşturulması sürecinde gerekli ödevi yerine getirmektir⁵⁰.

Amerikan toplumunun, Mormon çok eşliliğine ve ayrımcılığına çok geçmeden tepki gösterdiği görülür. 1856'da Amerikan kongresinde yeni kurulmuş olan Cumhuriyetçi parti kölelikle birlikte çok eşliliği barbarlığın iki kalıntısı olarak tanımladı ve Başkan James Buchanan, 1857'de Utah'taki Mormon toplumunu isyancılar olarak değerlendirip, onların üzerine federal askerleri gönderdi. Ayrıca Utah bölgesinde iki eşliliği yasaklayan hiçbir kanun olmadığından, kongre ABD eyaletlerinde iki eşliliği yasaklayan kanunu yürürlüğe koyarak bölge üzerindeki nüfuzunu da güçlendirdi⁵¹. Mormonlar baskılara direndilerse de, çoğul evlilikten dolayı liderleri de dâhil birçoğu hapisanelere atıldı. Bir kısmı ise gizli şekilde çok eşli olarak yaşamaya devam ettiler. Bu baskılar karşısında Eylül 1890 yılında yeni

⁴⁷ Bkz., Jones, 40-50; Brooke, 265-266; Richard N. Ostling-Joan Ostling, *Mormon America: The Power and the Promise*, San Francisco: Harper 1999, 56-70.

⁴⁸ Shipps, 163.

⁴⁹ White, 167.

⁵⁰ White, "Ideology of the Family", 290-292; Aktay, "Amerika'nın Ahir Zamanının Dini", 110.

⁵¹ Richard S. Van Wagener, *Mormon Polygamy: A History Salt Lake City*, Signature Books 1986, 82-87.

Mormon kilisesinin başkanı Wilford Woodruff bir bildiri yayınlamak için çoğul evlilik uygulamasına son verdi⁵². Ancak bazı Mormonların, baskı altında gelen vahiy gerekçesi ile bu emre itaat etmedikleri, özellikle de kırsal kesimlerde çoğul evlilik uygulamasına devam ettikleri de bilinmektedir.

Mormonlar aile ve aile ile ilgili değerlere çok bağlı bir topluluktur. Bir aileye ve çoluk-çocuğa sahip olmanın, çocuk doğurmanın çok derin manevi anlamları vardır. Her şeyden önce, aile ve çocuk ezeli bir varlık olarak görülür. Bu anlamda bu dünyada ezeli bir gelişim çizgisi için önemli kabul edilen fiziksel beden, sadece önceden var olan çocukların ruhları için bir ikametgâh vazifesi gördüğüne inanılmaktadır. Bu sebeple Mormon kadınlar anneliği, kendi hayatlarında en önemli yaşam rollerinden biri olarak görürler. Mormon kadınlar hamileliğin, ezeli-manevi ilişkileri yarattığına ve bir Tanrısal annelik modelini takip ettiğine inanırlar. Evlilik iki insanın sadece maddi birleşmesi ve cinsi ilişkide bulunması değildir⁵³. Mormonların aile, çoluk-çocuk sahibi olma ve ruh beden ilişkisi ile ilgili inanç ve pratiklerinin temelinde onların Tanrı hakkındaki tasavvurlarının önemli rol oynadığına şüphe yoktur. Çünkü Mormon dini anlayışında Tanrı sadece bir ruhtan ibaret olmayıp, onun maddi ve bedensel boyutunun da var olduğu kabul edilir. Bu anlamda Mormonluk çok Tanrıca bir dindir. Baba Tanrı, İsa Mesih ve Kutsal Ruh da dâhil, bütün Tanrıların başlangıçta evlendiğine, çocuk sahibi olduklarına ve zamanla da bu insanların Tanrılaşmalarına inanılır⁵⁴.

VI. Kilise Organizasyonu

Mormon inanç sisteminde Hıristiyanlıkta olduğu gibi, belirli kural ve rütbeleri içeren bir ruhban sınıfının olmadığı görülmektedir. Din adamları sınıfının olmaması sebebiyle, kilisede ayin ve törenler, cemaat tarafından belli bir sıra ile icra edilir. Mormonluğun Hıristiyanlıktan ayrıldığı en önemli özelliklerinden birisi, onun bu özelliği olsa gerektir. Toplumda her fert kendi dininin gereklerini öğrenmek, onları uygulamak için yeterli bilgi ve beceriye sahip olmak zorundadır. Bu anlamda herkes kendi dininin rahibidir denilebilir⁵⁵. Bununla beraber din adamları sınıfının olmaması, kilisenin hiçbir hiyerarşiye sahip olmadığı anlamına gelmemelidir. Mormon kilisesi, kendi üyelerinin belirli yeteneklere sahip olmalarını gerekli gören, erkeğin egemen olduğu karmaşık bir papazlık hiyerarşisi ile yönetilir. Bu anlamda Mormonlarda Hıristiyanlıkta olduğu gibi, profesyonel anlamda bir ruhban sınıfının olmadığını söylemek, daha doğru bir yaklaşım olabilir. Bir başka ifadeyle Mormonlarda, Tanrısal çalışmanın ve amacının elde edilme vasıtası olan yetenek ve bilgi prensibine dayalı bir papazlık kavramı vardır⁵⁶. Bu anlamda papazlık organizasyonu iki alt gruba veya bölüme ayrılır. 1829'da vaftizci Yahya tarafından Joseph Smith ve Oliver Cowdery'in

⁵² Shipps, 167; O'Dea, 111.

⁵³ Lynn Clark Callister-Sonia Semenic-J. C. Foster, "Cultural and Spiritual Meaning of Childbirth (Ortodoks Jewish and Mormon Women)", *Journal of Holistic Nursing*, Vol. 17, No: 3, American Holistic Nurses' Association, September 1999, 281-282.

⁵⁴ Bkz., O'Dea, 122 vd.

⁵⁵ Aktay, "Din ve Değerler Eğitimi", 42.

⁵⁶ Lowell L. Bennion, *The Religion of The Latter-day Saints*, Salt Lake City 1940, 147.

vaftiz edilerek kutsanmaları ve papazlığa atanmaları ile Harun rahipliği veya Levitikal denen ve daha aşağı bir rütbeye işaret eden papazlık kurumunun yenilenmiş olduğuna inanılmaktadır. Harun rahipliği veya Levitikal papazlığın üstünde bir rütbeyi ifade eden "Melkizedek papazlığın" ise belirsiz bir zamanda Petrus ve Yahya'nın mucizevi müdahalesi ile yenilenmiş olduğu kabul edilmektedir⁵⁷. Bu papazlık kavramına uygun kutsanmalar, görev bilincine sahip laiklerin uhdesine bırakılmış durumdadır. Bu anlamda bu görevleri kabul edenler için, ilk kutsanmalara kadar geri giden ve onların kutsanmışlıklarının izlerini taşıyan sertifikalar verilir. Bu iki papazlık düzeni kilisede yaşa göre derecelendirilmiş ve ikisi birlikte Mormon erkek çocuklarının ergenlik statülerinde merdiven basamaklarında yükselmelerini teşkil eden meclis veya kurullar ayrıca alt bölümlere ayrılmıştır⁵⁸.

A. Harun Rahipliği veya Levitikal Rahiplik

Mormon kilisesinde Harun rahipliği, papazlığa hazırlık safhasıdır denebilir. Bu dönem boyunca onlar resmi öğreti, dua ve hizmetleri vasıtasıyla bilgi ve tecrübe kazanarak kendilerini melkizedek papazlığına hazırlamış olurlar. Harun rahipliği statüsünde olanlar diyakozlar, öğretmenler ve papazlar şeklinde üç gruba ayrılırlar⁵⁹.

1. Diyakoz: Mormon erkek çocukları 12 yaşına geldiklerinde, diyakozluğa atanırlar ve böylece Harun rahipliği mertebesine ulaşmış olurlar. Geleneğe göre bu rütbede üç yıl beklerler. Bu dönem boyunca kilisenin yardımcı hizmetlerini yerine getirirler. Diyakozlar sakramentlerin dağıtılmasından sorumludurlar. Dolayısıyla kilise hayatında diyakozların çok önemli bir yeri vardır. Onların görevleri şunlardır: Dinsel ayin ve törenlerde kilisede yardımcı hizmetleri yerine getirirler. Kurban orucunu toplarlar. Haberciler olarak görev yaparlar. Toplumda sosyal yardım çalışmalarını yürütürler. Kilisenin bakım ve gözetimi ile ilgili işleri yaparlar. 12 diyakoz, başta bir başkan ve iki danışmanın olduğu bir kurul veya bir meclisi oluşturur. Ayrıca bu kurulun bir de kâtibi olur. Böylece genç çocuk, kilise organizasyonunun özelliklerini ve fonksiyonlarını erken yaşta öğrenmiş olur.

2. Öğretmen: Bir genç diyakoz olarak üç yıl çalıştıktan sonra, öğretmenlik rütbesine yükselir. Resmi olarak bu rütbeye sahip olan birinin her zaman kilise ve kilise üyelerini kötülüklerden koruma, kollama, gözetme ve onları güçlendirme görevini en iyi şekilde yerine getirmesi lazımdır. Ayrıca onlar, elderlerin veya papazların yokluğunda, toplantıları yönetmek ve idare etmekten de sorumludurlar. Bundan başka öğretmenlerin görevi, yerel kilise organizasyonunun iç barışına katkıda bulunmak ve mevcut doktrin tartışmalarının yanı sıra kendi cemaatinin sorunları ile ilgili bilgileri piskoposlara bildirmektir.

⁵⁷ O'Dea, 20, 174-175.

⁵⁸ O'Dea, 175.

•Tanrı, Yahudi toplumunun on iki kavmi arasından Levi kavmini diğerlerine üstün kılmış ve litürjik hizmetleri onlara tahsis etmiştir. Bkz., Sayılar: 1/48-53; Levililer: 8/1-36. Bununla beraber Harun rahipliği veya Levililer rahiplerinin yürüttükleri bu hizmetin yetmiş kişilik ihtiyarlar kuruluna devredildiği de görülmektedir. Bkz., Sayılar: 11/24-25.

⁵⁹ Bushman, 147; Coates, 95.

3. Papaz: Erkek çocukları diyakoz veya öğretmen olarak 5 veya 6 yıl çalıştıktan sonra, 17 veya 18 yaşlarına geldiklerinde; görevleri telkin etmek, öğretmek, yorumlamak, öğüt vermek, vaftiz etmek ve sakramentleri yönetmek olan papazlık statüsünü kazanıp, birer papaz olarak kutsanırlar. Papazların görevi, tam olarak elderlere yardım etmek ve piskoposların önerdiği kilise üyelerinin evlerini ziyaret etmektir. Ayrıca onlar, yüksek rütbeli bir papazın başkanlığında 48 kişiden meydana gelen bir kurul veya meclis içinde örgütlenirler⁶⁰.

B. Melkizedek Papazlık

Bütün Mormon erkekleri 20 yaşlarından itibaren melkizedek papazlık statüsüne yükseltirler. Bunlar, İsa Mesih'e giden yolda ve ebedi hayata hazırlanmada kilise üyelerine rehberlik etmekten sorumludurlar. Bir melkizedek papaz; bir bölgedeki Harun rahiplerinin reisidir ve onların yaptıklarından sorumludur. Harun rahipliğinde en yüksek görev, piskoposlara aittir. Ayrıca bu görevin, gerçekten Harun neslinden gelen biri tarafından doldurulması gerekir⁶¹. Ancak, bu kuralın kilise tarafından her zaman göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Piskoposların iki danışmanı vardır. Kilise ile ilgili işlerin yürütülmesinde piskoposlara yardım eden bu danışmanlar, yüksek rütbeli papazlar arasından seçilir. Kilisede hem yerel hem de genel piskoposlar bulunur. Yerel piskoposlar, semt veya bölge idaresinin reisleri durumundadırlar. Gerçekte onlar, herhangi bir ücret almadan çalışan yerel pastörlerdir. Kilisenin birinci başkanı tarafından seçilen bu yerel piskoposlar, kendi bölgelerindeki sorunları kilise başkanlığına iletirler. Bir piskoposun belli bir maaşı yoktur. Ancak, kilisenin dışında hayatını geçindirebilecek kadar kendisine bir ücret tahsis edilir⁶².

Melkizedek papazlık yüksek bir rütbeyi ifade eder. Bu anlamda onlar, kutsal düzenin işlemesinden sorumludurlar. Bunlar da kendi aralarında "elderler", "yetmişler" ve "yüksek papazlar" gibi üç mertebeye ayrılırlar. Genç biri yüksek papazlığa atandığında, artık o bir elder olur. Bu rütbe tam bir yetişkinlik statüsüne ulaşmış olmaya işaret eder. Bu rütbeye sahip bir papazın yeryüzünde Tanrısal kanunları icra etme kabiliyetine sahip biri olduğu kabul edilir. Bu anlamda Melkizedek papazlığın bütün doğaüstü güçlere sahip olduğuna inanılır. Ancak böylesi güçler, sadece meşru şekilde kullanılabilir. Örgütsel yapı içerisinde onların bu ilahi güçlerini nasıl ve ne şekilde kullandıkları kilise disiplini tarafından kontrol edilir. Elderler ayrıca doksan altı üyeli bir kurul veya meclis olarak kendi içlerinde örgütlenirler. Bu kurulun da bir başkanı ve aynı zamanda elder olan iki danışmanı vardır. Bu elderlere, yetmişler meclisi de denir. Yetmişler kurulu veya meclisi, gezici misyonerler olmaya davet edilen ve on ikiler meclisinin emri altında çalışan elderlerdir. Çoğu üyeler, kilisenin birinci başkanlığı tarafından bir misyona gönderilmek üzere davet edilmesinden sonra bu rütbeye atanırlar. Misyonerler için genellikle bu yaş 21 civarındadır. Birçok Mormon gencinin kendi masraflarını karşılayarak dış ülkelere veya ABD'nin başka bölgelerine

⁶⁰ O'Dea, 174-176.

⁶¹ Bushman, 101, 126.

⁶² O'Dea, 176.

iki yıl süreyle misyonerlik yapmak için gitmesi genel bir gelenektir. Bu misyonerlik görevi, gençler için önemli bir karakter eğitimi olarak değerlendirilir ve bu görevden sonradır ki onlar yetmişlerden kabul edilirler. Yetmişler kurulu yetmiş üyeden meydana gelir ve her birinin diğeri ile eşit yetkiye sahip olduğu yedi başkan tarafından yönetilir. Bunlara yaşlı üyeler başkanlık eder. Ayrıca bu kurul iki veya daha fazla bölge ile ilgili sorunları kiliseye rapor eder. Papazlık görevinin bu yükselme merdiveninin zirvesinde yüksek papaz yer almaktadır. Bu rütbeye sahip olanlar kilisede yerel ve genel seviyede önemli görevleri ellerinde tutarlar. Birinci başkan ve onun iki danışmanı, on ikiler, piskoposlar ve başkanlar hepsi yüksek papazlardan oluşur. Ancak misyon başkanları ile yetmişler meclisinin yedi başkanının yüksek papaz olmasına gerek yoktur⁶³.

Bu papazlık organizasyonunda yetki, en tepeden aşağıya doğru şekillenir. Buna karşılık sorumluluk, en üstten en alt seviyeye kadar eşit derecede paylaşılır. Kilisenin başkanı, Tanrısal esinlenmeye devam eden peygamber, kâhin ve tanrısal yenilenmenin ifşa edicisidir. Yerel, bölgesel ya da evrensel kilisenin bütün görevleri, en tepede yer alan kilise liderlerinin otoritesi altında, profesyonel olmayan bir papazlık yetkisi ile yönetilir. Bu anlamda en tepede liderlik (başkanlık), genel yetkililer denen kişiler grubundan oluşur. Bunlar 26 üyeden meydana gelir ve belli başlı görevleri işgal ederler: Kilisenin birinci başkanlığı ve onun iki yardımcısı, on ikiler meclisi veya kurulu, kilise patriği, birinci meclis veya yetmişlerin yedi başkanı ile piskopos ve onun iki yardımcısının başkanlığından oluşan piskoposluk başkanlığı gibi. Bu anlamda hiyerarşide onlara önem sırasına göre itibar edilmektedir⁶⁴.

Piskoposluk başkanlığı, piskopos başkanı ve onun iki yardımcısından oluşur. Bunların yetkileri sınırlı olmakla birlikte, birinci başkanlık tarafından doğrudan kontrol edilmeyen bütün kilise işlerinden sorumludurlar. Geleneksel olarak piskoposların görevi, kilisenin dünyevi işlerini idare etmektir. Ancak piskoposluk başkanı, on iki yüksek papazla birlikte kilisenin özel danışmanları olarak çalışırlar. Bununla birlikte, genel yetkilere sahip üyeler olmayıp, birinci başkanlığın bir üyesine karşı yapılan herhangi bir suçlamada mahkeme görevini icra edebilirler. Piskoposluk başkanlığının üyelerini tayin etme hakkına sadece birinci başkanlık sahiptir. Birinci yetmişler kurulu yedi üyesi ile birlikte, kilisede yetmişler meclisine başkanlık eder. Bundan başka onlar, misyonerlik çalışmalarından da sorumludurlar. Aynı şekilde yüksek meclis olarak birinci başkanlık tarafından kendilerine verilen başka görevleri de yerine getirmek zorundadırlar. Bu bağlamda kilisenin bütün üyeleri, Amerika'nın veya dünyanın değişik bölgelerine misyonerlik yapmak için gittiklerinde, kilisenin birinci başkanlığının ve on ikiler meclisinin temsilcileri olarak kabul edilirler⁶⁵.

Kilise hiyerarşisinde patriğin görevi diğerlerinden biraz farklı bir durum arz etmektedir. Patriklik görevi kalıtsaldır. Babadan oğula geçen bir soy silsilesini takip eder. Kilisenin genel konferansı ile devam ettirilmesi zorunlu olan diğer belli başlı

⁶³ O'Dea, 175-176.

⁶⁴ O'Dea, 177.

⁶⁵ O'Dea, 176-178.

görevlerde olduğu gibi, kişiler atanmış olmalarına rağmen, bu göreve talip olmak isteyen birinin miras yoluyla intikal hakkına sahip olması gerekir. Patriğin yetkisi genel olarak bütün kiliseyi kapsar. Patrik kutsal ruhun esinlemesi ile takdis yapar ve soyları açıklar. Bundan başka benzer görevleri yapan bölgesel patrikler de vardır. Patriarkal kutsamaların cemaat için çok derin anlamları vardır. Bu anlamda patriarkal kutsamalar veya patriklik vasıtasıyla Mormon toplumunun atalarının gerçek soylarının İsrail kabilelerine kadar uzandığı açıkça ifade edilir. Havarilere özgü olarak oluşturulmuş olan on ikiler meclisi veya kurulunun gerçek havarilerin yenilenme görevini yaptığını inanılmaktadır. Bu üyeler grubunu kilisenin birinci başkanlığı seçer. Bu gelenek Brigham Young tarafından başlatılmıştır. Havariler bütün kiliseleri ziyaret ederler, idari işleri yönetirler ve bir çeşit yüksek idari meclis görevi görürler⁶⁶.

Kilisede en önemli görev, Joseph Smith ve Brigham Young tarafından yerine getirilmiş olan birinci başkanlık görevidir. Başkanların hala Tanrısal esinle esinlenmiş peygamberler olduğu kabul edilmektedir. Joseph Smith döneminden beri peygamberler tarafından yapılan beyanatların hemen hepsi Tanrısal vahiy olarak kabul edilir. Başkanın iki yardımcısı vardır ve bu iki yardımcı ile birlikte birinci başkanlığı oluştururlar. Başkan dini açıklamalarda bulunur ve kilisenin bütün hizmetlerinde ayinleri yönetebilen piskoposları atar ve yardımcılarını ile birlikte kilise disiplini ile ilgili güç olayları halletmeye çalışır. Bütün görevler kilisenin genel konferansının oyuna sunularak onaylanmak zorundadır. Bu gibi genel konferanslar Salt Lake City’de, yıllık olanı Nisan ayında ve altı aylık olanı da Ekim ayında olmak üzere bir yılda iki defa yapılır. Bu konferanslara bütün üyeler ve piskoposların yanı sıra her taraftan gelen bütün Mormonlar katılabilir. Ancak böyle toplantıların gerçek bir kanun koyucu fonksiyona sahip değildir. Bu toplantılar daha çok merkezi, yerel ve bölgesel liderler arasındaki iletişimi kolaylaştırma mekanizmaları olarak görülmekte ve liderler ile Mormon toplumu arasındaki ilişkileri güçlendirme biçimi olarak değerlendirilmektedir⁶⁷.

VII. Bazı Mormon İnanç ve Değerleri

Mormonlar, Tanrının yücelmiş bir insan olduğu düşüncesindedirler. Bu anlamda Tanrının fiziki bir bedeni bulunduğuna, evlendiğine ve çocuk sahibi olduğuna inanırlar. Ayrıca, Hıristiyanlıkta temel doktrin olan Teslisi kabul ederler. Ancak Teslisin unsurlarının ayrı varlıklar olduğunu düşünürler. Mormonluk’ta Baba Tanrının ve Oğul İsa Mesih’in insanlar gibi et ve kemiğe bürünmüş bir varlık olduğu düşünülürken, kutsal ruhun cismen değil, sadece ruhi bir şahsiyete sahip olduğuna inanılmaktadır⁶⁸. Bu anlamda İsa, Hıristiyanlıkta olduğu gibi merkezi bir öneme sahiptir. Bununla beraber geleneksel Hıristiyanlık öğretisinden farklı olarak insanların Âdem’in işlediği (asli günah) suçtan dolayı değil, kendi günahlarından dolayı cezalandırılacağı düşünülür⁶⁹. Mormonlar, Mormon kitabı, Öğreti ve

⁶⁶ O’Dea, 178.

⁶⁷ O’Dea, 179-180.

⁶⁸ O’Dea, 122-126.

⁶⁹ O’Dea, 35-36, 57-58.

Antlaşmalar ile Paha Biçilmez İnci'nin Tanrı tarafından esinlenmiş kutsal yazılar olduğunu kabul etmelerinin yanı sıra, Kitabı Mukaddes'in doğru tercüme edilmesi durumunda Tanrı sözü olduğunu kabul ederler⁷⁰. Mormon Kitabı, Tanrının en son sözüdür. Bu anlamda Tanrının zaman zaman peygamberler ve vahiy göndermeye devam ettiğine ve kendi krallığı ile ilgili açıklamalara yer verdiği inanişmektedir⁷¹. Mormonlar İsa Mesih'in yeniden geleceğini ancak bu sefer bu yerin, Amerika olacağını ve yeni Kudüs'ün Amerika'da inşa edileceğini düşünürler. Bu anlamda, İsa Mesih'in bu saltanatı döneminde dünyayı yenileyeceğine, onu cennete dönüştüreceğine ve bu 1000 yıllık evrede ona inananların ve kendisine yardımcı olanların kurtuluşa ereceğine inanişmektedir⁷². Gerçek kurtuluş ancak İsa Mesih'in kefareti aracılığı ile mümkündür. Bu anlamda Rab İsa Mesih'e iman, tövbe ve günahlardan bağışlanmak için kutsal ruh'un armağanı olan vaftizin suya daldırılarak yapılması gerekir. Havariler, peygamberler, öğretmenler ve gezici vaizlerden meydana gelen ilk kilise organizasyonunun kutsallığına inanılır. Gerçek Hıristiyanlığı yaymak ve onun kutsal geleneklerini uygulamak isteyenler, Tanrı tarafından peygamberlik aracılığı ile çağırılması ve yetkili kişiler tarafından ellerin baş üzerine konularak kutsanması gerektiği kabul edilmektedir. Bu anlamda kilisenin başkanı durumunda olan peygamberin Tanrısal vahiy almaya ve kiliseyi yenilemeye devam ettiğine inanişmektedir⁷³.

Bundan başka ilk dönemlerde Mormonlar zencilerin Tanrı tarafından lanetlenmiş bir topluluk olduklarına inandıklarından onları kiliselerine uzun süre kabul etmemişlerdir. Ancak, kilise 1978'de Tanrının zencilerin de artık kiliseye kabul edilmesinin önündeki engellerin kaldırılmış olduğunu bildiren bir vahiy gönderdiğini ilan etmesinin ardından, zenciler Mormon kilisesine kabul edilmeye ve belirli mertebelere gelmeye başlamışlardır⁷⁴. İnanç esasları arasında yer alan çok kadınlı evlilik, 1890'da Brigham Young'ın halefi başkan Wilford Woodruff tarafından kaldırılmıştır⁷⁵. Ancak birçok Mormon, 'baskı altında gelen vahiy' gerekçesiyle bu kararı tanımamış ve kırsal kesimlerde sahih Mormonluğu devam etmek adına çoğul evlilik uygulamasını sürdürmüştür. Bir yücelme vasıtası olan aile hayatı ve değerlerine çok büyük önem verilir. Bu anlamda ancak tapınakta onaylanmış bir evlilik ve aile ilişkisinin sonsuza kadar devam edeceğine inanişmektedir⁷⁶. Ayrıca öldükten sonra da kişilerin vaftiz edilebilecekleri ve kurtuluşa ulaşabilecekleri düşünülmektedir⁷⁷. Kurtuluşa ulaşmak için aile hayatının yanı sıra, toplumsal hayatta çok önemlidir. Bu amaçla çocuklarda dâhil, her birey gelirlerinin % 10'unu kiliseye vermek zorundadır⁷⁸. Bundan başka çocuk düşürmek, sigara ve uyuşturucu kullanmak, alkol, çay, kahve, kola ve benzeri şeyleri içmek kesinlikle yasaktır. Bu

⁷⁰ Coates, 19-23.

⁷¹ Bkz., O'Dea, 22-37.

⁷² Bkz., O'Dea, 48 vd.

⁷³ Bushman, 180 vd.

⁷⁴ Coates, 29-30, 79-80, 91-95, 119.

⁷⁵ Coates, 177-181.

⁷⁶ O'Dea, 249 vd.

⁷⁷ O'Dea, 57-58.

⁷⁸ Coates, 101, 114-120.

anlamda Mormonlar ekme ve su ile ayinlerini gerçekleştirirler⁷⁹. Bir başka ifadeyle, Mormon dini inanç sistemindeki bu yasakları, insan vücuduna zararlı olan her şeyden uzak durmak şeklinde formüle etmek mümkündür⁸⁰. Çünkü Mormonlara göre insan bedenini zararlı olan şeylerle kirletmemesi gerekir. Bu yasaklardan kaçınmanın temel sebeplerinden biri, hiç şüphesiz yücelme ve Tanrılaşma yolunda olan biri için önemli bir ödev olarak düşünülmektedir.

VIII. Öşür

İsa Mesih'in Son Gün Azizleri kilisesi mensupları çocuklarda dâhil, gelirlerinin onda birini kiliseye vermek zorundadırlar. Bu kilise üyesinin yerine getirmek zorunda olduğu bir görevdir. Buna öşür denir. Öşür kilise üyesinin yıllık gelirinin en az % 10'unu kadardır ve kiliseyi ekonomik olarak desteklemek ve kiliseye düzenli bir akar sağlamak için gerekli olduğuna inanılmaktadır. Öşür, kilisenin kurulmasından kısa bir süre sonra 1838'de kilise hayatına girmiş olmakla birlikte uzun bir süre uygulamada fazla bir önemi olmamıştır. İlk dönemlerde öşür genellikle kilise üyesinin üretmiş olduğu mahsulün çeşidinden alınmıştır. Örneğin bir çiftçi tavuklarının yumurtladığı her on yumurtadan bir yumurtayı öşür olarak kiliseye vermiş. Herhangi bir üretim faaliyetinde bulunmayan kilise üyesi ise her on günde bir gününü kilise ile ilgili projelerde çalışmak için ayırmış. Ancak XIX. yüzyılın sonlarına doğru kilise ciddi bir ekonomik krize girince, öşür konusu önem kazanmaya başlamış ve kilise mensuplarının öşürlerini tam olarak ödemeleri gerektiği ilan edilmiştir⁸¹. Çünkü başkan Lorenzo Snow'a Tanrı tarafından kilise üyelerinden öşrün tam olarak toplanması konusunda bir vahiy gelmişti. Böylece, Mormon kilisesinde öşrün toplanması bir kanun haline gelmiştir⁸².

Bu dönemden sonra kilisenin gelirleri iki misli artar ve yüzyılın başlarında kilise çok zengin bir kurum haline gelir. Dolayısıyla 1890'lardan itibaren öşür, kilisenin düzenli bir gelir kaynağı haline alır. Toplanan para veya buna benzer akarların bir kısmı, kilise, kilise faaliyetleri, kilise inşası, eğitim ve misyonerlikle ilgili faaliyetlere yönelik kullanılırken, geri kalan kısmı ise dünyanın farklı bölgelerinde inşa edilecek tapınaklar, kilise ile ilgili materyallerin değişik dillere çevrilmesinde ve kilisenin küresel yönetimi ile ilgili faaliyetlerinde kullanılır⁸³. Bu anlamda öşürlerin toplanmasından ve gerekli yerlere harcanmasından veya dağıtımından kilise meclisi sorumludur⁸⁴.

1990'ların ortalarında kilisenin yıllık öşür gelirinin 5 milyar dolar olduğu belirtilirken, mal varlığının ise en az 30 milyar dolar olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu rakamların gerçeği yansıtmadığı ve abartıldığı da söylenmektedir. Bununla beraber öşrün hesaplanması ve toplanması ile ilgili ayrıntılı tespit edilmiş belirli kurallar yoktur. Öşür, kilise üyesi ile Tanrı arasında bir vicdan meselesi olarak ele

⁷⁹ Coates, 99-101.

⁸⁰ Bkz., Aktay, "Din ve Değerler Eğitimi", 40-41.

⁸¹ Bkz., O'Dea, 197.

⁸² O'Dea, 205-206.

⁸³ Coates, 138 vd.

⁸⁴ Coates, 114-120.

alınmakta ve değerlendirilmektedir. Bir başka ifadeyle, öşür bir kilise üyesinin İncil hukukuna değer verip vermediğini test etmek için temel standart hükümlerden kabul edilmektedir. Bu anlamda öşür, bir Mormon'un canı gönülden vermiş olduğu bir şey değildir. Yılın sonunda kilise bir öşür hesabı kapatma toplantısı düzenler. Bu toplantıya herkes katılabilir. Toplantıda ne kadar öşür toplandığı, kimlerin öşür vermediği ya da eksik verdiği tam olarak ilan edilir. Bu toplantı esnada başkan yardımcıları ve piskoposlar öşürle ilgili beyannameleri ve bilgileri kaydetmekle sorumludurlar⁸⁵.

Kiliseye düzenli gelir sağlayan ikinci bir kaynak da oruç kurbanıdır. Geleneksel olarak kilise üyeleri her ayın ilk Pazar günü arka arkaya iki öğün yemek yemeyerek oruç tutarlar. Oruç esnasında yemek için harcadıkları para miktarını hediye olarak kiliseye sunarlar. Bununla birlikte kişi isterse daha fazlasını da verebilir. Bu hediye, oruç kurbanı olarak adlandırılır. Her ayın ilk Pazar gününe verilen önemden dolayı Mormonların hemen hepsi bütün aile bireyleri ile birlikte kiliseye gelirler. Bu anlamda Mormonlarda oruç kurbanı toplumsal bir ibadet hükmündedir ve büyük bir değeri vardır. Mormonlar bu oruç ibadetinin önemini kabul etmekle birlikte dua olmadan Tanrı katında fazla bir değeri olmadığına inanmaktadırlar. Bu yüzden bu Pazar gününde bütün aile bireyleri birlikte dua ederek manevi havadan yararlanmaya çalışırlar. Kilise yetkililerinin kurban orucundan sağlanan gelirleri, kilisenin giderlerini karşılamada ve misyonerlik faaliyetlerinin yürütülmesinde kullandıkları belirtilmektedir⁸⁶.

IX. Misyonerlik

Günümüzde Mormon kilisesi çok geniş bir örgütsel gücün yanı sıra ekonomik ve sosyal imkânlarla da sahiptir. Kendilerine ait üniversiteleri, televizyon kanalları, dergileri, gazeteleri ve diğer şirketleri ile Amerika'nın en güçlü kiliselerinden biri durumundadır⁸⁷. Bütün bu imkânlarını temel felsefeleri olan Mormonlaştırma faaliyetlerinde kullanmaktadırlar.

Mormonlar, bütün gençlerini hem bedenlen hem de zihnen misyoner olarak yetiştirmeye ve onları bu hizmete teşvik etmeye büyük önem verirler. Kadınlar da misyonerlik görevini üstlenebilmelerine karşılık, onlar için bu görev herhangi bir zorunluluk arz etmemektedir. Bu anlamda Mormon erkeklerin yaklaşık % 40'ının misyoner olduğu belirtilmekte ve kilisenin herhangi bir zamanda misyonerlik hizmeti yapacağı 60.000 üyesinin var olduğu söylenmektedir. Genel olarak 18 yaşından sonra erkekler iki yıl süreyle misyonerlik hizmetinde bulunurlar ve onlara kıdemli unvanı verilir. Kadınlar ise 18 ay misyonerlik hizmetinde bulunurlar ve onlara da hemşire unvanı verilir. Bu anlamda misyonerlik hizmeti aynen bir öşür gibi değerlendirilmekte ve dolayısıyla kişinin bütün hayatının % 10'unu kiliseye bağışlaması beklenmektedir. Bir başka ifadeyle Mormonlar, aynen kişinin gelirinin

⁸⁵ <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/mormon/customs/tithing.shtml>

⁸⁶ <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/mormon/customs/fasting.shtml>

⁸⁷ Aktay, "Amerika'nın Ahir Zamanının Dini", 119.

belli bir oranını kiliseye bağışlamasında olduğu gibi, hayatlarının belli bir dönemini kiliseye vakfetmekle sorumludurlar. Bununla beraber bir kilise mensubunun bir misyoner olup olamayacağına kilise karar verir. Misyoner olmak isteyen kişi kiliseye başvurur. Kilise bu müracaatın uygun olup olmadığını değerlendirmek için başvuru sahibi ile bir ön görüşme yaptıktan sonra müspet ya da menfi kararını verir. Misyonerlerin ücretleri veya harcırahları bir şekilde ya kendileri veya aileleri veyahut da bizzat cemaat tarafından karşılanır. Başkan Thomas Monson'un misyonerlik hizmeti yapacak bir kişiye en önemli öğüdünün şu olduğu söylenir: 'yemek pişirmeyi, insanları sevmeyi öğren ve onlara gerçeği öğret'⁸⁸.

Bilindiği gibi misyonerlik Hıristiyanlıkla özdeş hale gelmiştir. Bu anlamda misyonerliğin Mormon kilisesi açısından daha büyük bir öneminin olduğu söylenebilir. Diğer Evangelist Hıristiyanlar gibi, Mormonlar da ahir zamana doğru vaat edilmiş topraklarda kurulacak olan Tanrı Krallığına büyük önem verirler. Bu anlamda misyonerlik, Tanrı Krallığının gerçekleştirilmesine yardımcı olmak ve insanları o güne hazırlamak için yerine getirilmesi gereken önemli bir ödev olarak düşünülmektedir. 1830'larda kilisenin kurulmasının hemen ardından Mormonlar, misyonerlik faaliyetlerine başlamışlar ve günümüzde pek çok ülkede taraftar kazanmışlardır. Değişik ülkelerde kendi inançlarını yaymak ve kiliselerini genişletmek için şube ve bürolar açmışlardır. Kilisenin 160 ülkede temsilciliğinin bulunduğu ve her geçen gün Mormon kilisesine katılanların sayısının arttığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda Mormonlar kendi kiliselerinin dünyanın en hızlı gelişen kiliselerinden biri olduğunu öne sürmektedirler⁸⁹.

Gerçekte Mormonlar çağdaş düşüncelerle çelişen fikir ve görüşlere sahip olmakla birlikte, yine de modern toplumun gerekli gördüğü bir takım fikirlere ve yaşam biçimlerine de kendilerini adapte etmişlerdir. Günümüzde Mormonların sahip olduğu banka, hastane ve fabrikaların yanı sıra, değişik gazete, dergi, televizyon ve radyo istasyonlarının da var olduğu ifade edilmektedir⁹⁰. Bütün buralardan elde ettikleri gelirleri dünyanın değişik bölgelerinde kilise ve tapınaklar açmak, misyonerler yetiştirmek ve onların faaliyetlerini finanse etmek için kullanmaktadırlar.

Mormonların Türkiye'ye yönelik aktif misyonerlik faaliyetleri XIX. yüzyılın son çeyreğine kadar uzanmaktadır. Mormonlar ilk defa 1840'larda Osmanlı topraklarına gelmişlerdir. Ancak aktif misyonerlik faaliyetlerine, 1884 yılında kilise merkezinin İstanbul'a yapmış olduğu görevlendirme ile başlamıştır. İmparatorlukta ilk Mormon misyonerin Joseph Spori ve Taner olduğu bilinmektedir. Bunlar devlet idaresi ile resmi bağlantılarını kurmalarının ardından, dil öğrenmek, dinsel yayınları çevirtmek, yayınlamak ve dağıtmakla çalışmalarına başlamışlardır. Ancak İstanbul'da yeterli ilgi görmemişlerdir⁹¹. Bu sebeple de 1888'de Ferdinand Hintze'nin gelişinden sonra,

⁸⁸ <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/mormon/features/mission.shtml>

⁸⁹ <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/mormon/features/stats.shtml>

⁹⁰ <http://netpano.com/newsdetail.asp?NewsID=237>

⁹¹ Seçil Karal Akgün, "Osmanlı İmparatorluğunda Mormon Misyonerler", *XIII. Türk Tarih Kongresi-Ankara 4-8 Ekim 1999, III. Cilt, II. Kısım*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2002, 886-887.

Mormonlar, Ermenilerin yoğun olduğu bölgelerde faaliyetlerini devam ettirmeye karar vermişlerdir. Böylece 6 Ekim 1888'de Sivas'ın Zara ilçesinde ilk Mormon kilisesini kurmayı başarmışlardır. Ancak Mormonlar, ne Sivas ve çevresinde ne de Tokat, Merzifon, Maraş, Elbistan veya Antep gibi kentlerde umdukları örgütlenmeyi sağlayamamışlardır. Bunun sebebi, gittikleri her yerde bölge insanı ile kaynaşmış olan, ancak kendi ülkelerinde olduğu gibi, din ve inançlarına olumsuz bakan diğer Protestan misyonerlerle karşılaşmış olmalarıdır. Bu sebeple de Anadolu topraklarında yaklaşık 40 yıl kaldıktan sonra, başarılı olamayacaklarını anladılar. Böylece kendi amaç ve çalışmaları için en elverişli yer olarak gördükleri Suriye-Filistin bölgesine gitmeye karar verdiler. Bununla beraber o dönemde, kendi ülkeleri olan ABD'de inançlarını serbestçe uygulayabilecekleri bir yerleşke bulamama sıkıntısı içinde olan Mormonların, istedikleri tür yaşama kavuşabilecekleri umuduyla Osmanlı topraklarına geldikleri anlaşılmaktadır⁹². Başka bir ifadeyle, 1880 ile 1914 yılları arasında diğer Protestan misyonerler gibi onlar da Osmanlı toplumundaki azınlıklara özellikle de Ermenilere yönelik Mormonlaştırma faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bu dönem boyunca Mormon misyonerler bir takım İslam ve Osmanlı uygulamaları ile kendi inançları arasında paralellik kurarak Osmanlı topraklarında kalıcı biçimde yerleşmeye çalışmışlardır. Ancak, değişik nedenlerden dolayı beklemedikleri başarıyı sağlayamamışlardır⁹³. Mormon misyonerlerin Osmanlı topraklarında kalış süreleri oldukça kısa ve etkinlikleri de az olmakla birlikte, geliş amaçları ve beklentileri üzerinde durmak, imparatorluğun o dönemdeki şartlarını daha iyi anlamak açısından kuşkusuz yararlıdır. Çünkü Amerika'da kendilerine yer edinme çabası ile bir eyaletten diğerine göç etmek suretiyle hayatta kalmaya çalışan bu küçük cemaat bile, Osmanlı imparatorluğuna sömürgeci emellerle gelmiştir⁹⁴.

Mormonlar, günümüzde ülkemizdeki faaliyetlerine devam etmektedirler. Bu anlamda Türkiye'deki faaliyetlerinde kullandıkları belge ve dokümanların Almanya'da bulunan İsa Mesih'in Son zaman azizleri kilisesinde basıldığı bilinmektedir. Nitekim 2001 yılında Türkçe Mormon kitabı Almanya'da basılmış ve Türkiye'de dağıtımına sunulmuştur. Bundan başka ülkemizdeki faaliyetlerine resmi bir hüviyet kazandırmak için 1994 yıllarında resmi makamlar nezdinde gerekli girişimlerde bulunmuşlar, gerekli izni alamamışlardır. Ancak, gayri resmi olarak ülkemizdeki faaliyetlerine devam etmişlerdir. Daha sonra ülkemizde Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen depremi fırsat telakki eden Mormonlar, depremzedelere yardım amacıyla İstanbul'da bir büro açmak için Dışişleri Bakanlığı nezdinde girişimlerde bulunmuşlar ve gerekli izni aldıktan sonra, yardım faaliyetleri adı altında deprem bölgesine yönelik misyonerlik faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bu dönemden sonra Mormon misyonerler ülkemizde kalıcı olmak veya yerleşmek için, değişik kurum ve kuruluşlarla işbirliği adı altında belli protokoller imzalamayı başarmakla kalmamış, ikamet ve çalışma izni de elde etmişlerdir. Bu anlamda Ankara'da örgütlenme çabaları içerisinde oldukları

⁹² Akgün, 887-888.

⁹³ Bkz., Akgün, 885-891; Melek Çolak, "Osmanlı İmparatorluğunda Mormonlar", *Tarih ve Toplum*, Sayı 210, C. 35, Haziran 2001, 23-27; Ömer Faruk Yılmaz, *Belgelerle Sultan İkinci Abdülhamid Han*, İstanbul 2002, 391.

⁹⁴ Akgün, 885.

belirtilmekle birlikte, İstanbul'da bir ev kiliselerinin olduğu ifade edilmektedir⁹⁵. Tespitlerimize göre, İzmir ve çevresinde uzun süren alt yapı ve örgütlenme çabalarının ardından nihayet Aralık 2005'in sonlarında kiliselerini açmayı başarmışlardır. İzmir'de bölge başkanlığını Kirkpatrik yürütmektedir. Ayrıca İzmir ve çevresi ile ilgili örgütlenme çalışmalarında Aysel Barışcan adındaki bir bayanın çok büyük gayretleri söz konusudur. Nitekim bu şahsın Türkçe Mormon kitabının yanı sıra Mormonlarla ilgili Türkçe broşür ve el ilanlarının dağıtımından da sorumlu olduğu bilinmektedir. İzmir bölgesinde kiliselerini ibadete açtıktan sonra, cemaatle tanışma ve kaynaşmayı sağlamak amacıyla, ilk defa 16 Ocak 2006 tarihinde başkan Johnson ile eşi ve bölge başkanı Kirkpatrik ile eşinin de hazır bulunduğu bir tanışma toplantısı düzenlemişlerdir.

Mormonların masonluk ve benzeri derneklerle yakın ilişkileri söz konusudur. Hatta Mormonluğun mason localarından kovulan bir grup tarafından kurulmuş olması sebebiyle, hem içeriden hem de dışarıdan aşırı bir mason sembolizmi ile kuşatılmış olduğu belirtilmektedir. Bu durum onların örgütlenme biçimlerinde de kendisini hissettirmektedir. Dolayısıyla Mormonların faaliyetlerinde gizlilik ve kapalılık büyük bir önem arz eder. Bu anlamda Mormonların faaliyetlerini deşifre etmek neredeyse mümkün görünmemektedir. Nitekim kilisenin rakamlarına göre, Türkiye'de Mormonluk hızlı bir şekilde büyümekte ve 1998 yılından günümüze Türkiye'deki Mormonların sayısının 850'ye ulaştığı belirtilmektedir. Ayrıca, Türkiye'deki Mormon cemaati ile Mormonların Amerika'daki merkezleri durumunda olan Salt Lake City şehri arasında dinamik bir dizi ilişkinin var olduğundan söz edilmektedir. Bu anlamda Mormon Kitabı'nın Türkçeye çevrilip yayınlanmasının ardından, kürtçe tercümesi üzerinde çalışılmakta olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda büyük kentlerdeki Türk Mormonların sayısının hızlı bir şekilde arttığından söz edilmektedir. Ayrıca, İstanbul'da (biri Anadolu yakasında diğeri ise Avrupa yakasında olmak üzere) iki Mormon misyonerin sürekli olarak Türkiye'de ikamet ettikleri ve Amerika'da Mormonlara ait olan Birgham Young Üniversitesinde yüksek tahsil yapmak veya yabancı dil öğrenmek isteyen Türk gençlerine bir takım kolaylıklar ve ekonomik imkânlar sunularak bu gençleri kazanmaya çalıştıkları ifade edilmektedir⁹⁶.

Bununla beraber, Latin Amerika veya Afrika'daki Mormonların tersine Türkiye'de Mormon olan kişilerin orta veya orta sınıf üstü ailelerden oluştuğu ve en az iki yabancı dil bilen üniversite öğrencilerinden meydana geldiği belirtilmektedir. Bu anlamda Mormon olan Türkleri din değiştirmeye iten sebepler genellikle ekonomik olmaktan daha çok, bu insanların manevi boşluk içerisinde oldukları ve yeni bir takım dini kimlik arayışları içerisinde buldukları öne sürülmektedir. Nitekim Salt Lake City şehrine misyoner eğitimi almak için gelen Türk Mormon gençleri ile yapılan görüşmelerde, bu Türk gençlerinin manevi bir arayış içerisinde oldukları ve bu manevi arayışları neticesinde Mormonluğu tercih ettikleri ifade edilmektedir. Bu anlamda Amerika ve Avrupa'daki genç nüfusun doğu kökenli dinlere olan ilgisinin

⁹⁵ <http://netpano.com/newsdetail.asp?NewsID=237>

⁹⁶ M. Hakan Yavuz, "Mormon Türkler", <http://www.zaman.com.tr/2002/09/01/yorumlar/yorum2.htm>

aksine, Türk gençlerinin batı kökenli dinlere veya dini oluşumlara daha fazla ilgi gösterdiği de belirtilmektedir. Bir başka ifade ile modernleşmenin etkisi ile dini bir arayış içerisinde olan Türk gençlerinin daha çok batı kökenli din veya dini hareketlere eğilim gösterdikleri vurgulanmaktadır. Bu anlamda onların doğu kökenli din veya dini hareketlerden uzak durarak batı kökenli din veya dini hareketleri tercih ettikleri söylenmektedir⁹⁷. Şüphesiz Türk gençlerini Mormon olmaya iten veya onları kendi dinlerinden soğutan nedenlerden birinin Türkiye'deki din anlayışının bir sonucu olduğu ve cemaatçi din anlayışının modernleşmenin önünde bir engel olarak görülmesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, bu geleneksel cemaatçi din anlayışı içerisinde kendine bir yer edinememiş olan Türk gençlerinin diğer dinlere yöneldiği görülmektedir.

X. Hıristiyan Mezheplerinin Mormonluğa Yöneltiltikleri İtirazlar

Mormonlar, İsa Mesih'e olan inançlarını açıkça ikrar ederler. Fakat onların inandıkları İsa Mesih İncil'deki İsa Mesih'ten farklıdır. Ancak Mormonlar, kendilerinin gerçek Hıristiyanlar olduklarını ve bu bağlamda Hıristiyanlığın en doğru yorumuna sahip olduklarını öne sürerler⁹⁸. Bununla beraber temel Hıristiyan mezhepleri ise Mormonluğun telkin ettiği İsa'nın, İncil'deki İsa olmadığını söylerler⁹⁹. Bunlar, Pavlus'un Korintoslulara İkinci Mektubunda geçen bir cümleyi buna delil olarak gösterirler¹⁰⁰. Bu cümleye göre Pavlus, farklı bir İsa Mesih telkin eden veya İncil vaaz eden insanların olabileceğine dikkat çekmekte ve sadece İsa Mesih'in adına inanmakla gerçek Hıristiyan olunamayacağını vurgulamaktadır. Başka bir ifadeyle, Mormonların İsa'yı kabul etmelerine karşılık, Teslisin diğer unsurlarını göz ardı ettikleri ifade edilmektedir. Nitekim temel Hıristiyan öğretisine göre İncil, İsa Mesih'in daima Tanrı olarak var olduğunu öğretirken¹⁰¹, Mormonlar İsa Mesih'i Tanrılaşma yolunda çalışan biri olarak görmekte ve İsa'yı Baba Tanrıdan ayrı ancak amaçta birleşmiş bir varlık olarak değerlendirmektedirler. Aynı şekilde İncil, Baba ve oğlun aynı zamanda ikisi de eşit derecede Tanrı ve kutsal üçlüğün unsurları olarak cevher bakımından da tek olduğunu öğretmektedir¹⁰². Temel Hıristiyan mezhepleri bu ve benzer görüşlerden hareketle, Mormonların gerçek Hıristiyanlar olmadıklarını ve onların politeizm suçlamasından kurtulma gayretlerinin bir sonucu olarak, İsa Mesih'i inanç sistemlerinin merkezine oturtmaya çalıştıklarını öne sürmektedirler¹⁰³. Onlara göre, Mormonlar tek Tanrıdan ziyade birçok Tanrıya inanmakta ve ibadet etmektedirler. Bir başka ifadeyle bütün Hıristiyan mezhepleri, İncil öğretisine aykırı olan Tanrının gerçek bir insan olduğu, insanların zamanla Tanrı haline gelebileceği ve İsa Mesih'in Lucifer (İblis)'in kardeşinin ruhu olduğuna inanmalarından dolayı Mormonları Hıristiyan olarak kabul etmemektedirler¹⁰⁴. Bu anlamda Evangelik

⁹⁷ Yavuz, "Mormon Türkler", <http://www.zaman.com.tr/2002/09/01/yorumlar/yorum2.htm>

⁹⁸ Grace Huerta-L. Flemmer, Identity, "Beliefs and Community: LDS (Mormon) Pre-Service Secondary Teacher Views about Diversity", *Intercultural Education*, Vol. 16, No: 1, March 2005, 1-14.

⁹⁹ <http://www.equip.org/free/CP0303.pdf>

¹⁰⁰ Pavlus'un Korintoslulara İkinci Mektubu, 11/4

¹⁰¹ Yuhannanın Birinci Mektubu, 1/1-4

¹⁰² Pavlusun Filipililere mektubu, 2/6

¹⁰³ Hoekema, "Ten Question to ask the Mormons", *Christianity Today*, 12 (8), McConkie 1986, 10-12, 14.

¹⁰⁴ <http://www.equip.org/free/CP0303.pdf>; <http://www.equip.org/free/CP0310.pdf>

mezheplerde dâhil bütün Hıristiyan mezhepleri Mormonların gerçek Hıristiyanlar olmadıkları ve onların İncil'e inanmadıkları konusunda hem fikirdirler¹⁰⁵.

Mormonlar ise kendi kiliselerinin günümüzde yaşayan bir peygamber ve yetkili bir papazlıkla yönetilen gerçek kilise olduğunu, Hıristiyanların havariler döneminden sonra J. Smith'in zamanına kadar dinden dönmüş olduklarını öne sürerler. Bu anlamda bazı Mormonlar, Mormonluğun Hıristiyanlık içinde bir mezhep değil, aksine İslam, Hıristiyanlık, Yahudilik, Hinduizm ve Budizm gibi, ondan tamamen ayrı yeni bir din olduğunu söylemelerine rağmen¹⁰⁶, günümüzde ise en azından dışa yönelik olarak kendilerini, Hıristiyanlığın en doğru yorumu olarak tanımlamaya özen göstermektedirler¹⁰⁷. Mormonlar triniteryan bir teolojiyi savunurlar. İnsanoğlunun ezelde yaratılmış ancak gökte asılı duran ruhlarının bedenleşerek Tanrısallaşma yolunda ebedi bir gelişim çizgisine sahip olduğu kabul edilir¹⁰⁸. Hıristiyanlıktan farklı olarak Mormonluk, kutsal kitapların diğer bütün Hıristiyan grupların saygı duyduğu ve kabul ettiği İncil'le sınırlı olmadığını da kabul etmektedirler. Bu anlamda kutsal kitapların birliği düşüncesini savunmaktadırlar. Bununla beraber, Mormon kitabında İslam ve onun peygamberi ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanılmadığı gibi, bu konuda Mormon kaynaklarının da herhangi bir imada dahi bulunulmaması dikkati çekmektedir¹⁰⁹.

Herhangi bir Mormona Hıristiyan olup olmadıkları sorulduğunda, şüphesiz onların cevapları, bizler gerçek Hıristiyanlarız olmaktadır. Bu anlamda onlar, inandıkları Hıristiyanlığın, onun geleneksel yorumundan farklı bir Hıristiyanlık olduğunu ifade ederler. Nitekim Mormonlar İsa Mesih'in Tanrının oğlu olduğuna, öldüğüne, gömüldüğüne, üçüncü gün yükseldiğine, onun kefareti olmaksızın hiçbir kurtuluşun mümkün olmadığına, onun yeryüzüne tekrar ineneğine ve Tanrının krallığını yeniden inşa ederek yöneteneğine inanmaktadırlar. Bu anlamda İsa'nın Son Zaman Azizleri kilisesinin, temelde Hıristiyan bir kilise olduğu ve Hıristiyanlıkta olduğu gibi, öğretilerinin merkezinde İsa'nın yer aldığını söylemek mümkündür. Ancak, Mormonlar geleneksel Hıristiyan kiliselerinin Tanrının yetkisini kaybettiğine ve Hıristiyan öğretisinin yüzyıllarca tahrifata uğradığına inanırlar. Dolayısıyla, Hıristiyanlığın en doğru yorumuna kendi kiliselerinin sahip olduğunu düşünürler. Hıristiyan öğretisi ile Mormonluk öğretisi arasındaki temel bazı farklılıkları bir tablo halinde şu şekilde özetlemek mümkündür.

¹⁰⁵ Hoekema, 10-12.

¹⁰⁶ Rodney Stark, "The Rise of A New World Faith", *Review of Research*, Vol. 26, No: 1, September 1994, s. 18 vd.

¹⁰⁷ Aktay, "Amerika'nın Ahir Zamanının Dini", 99 vd.

¹⁰⁸ Bkz., Johnson-Mullins, 51 vd.

¹⁰⁹ Aktay, "Amerika'nın Ahir Zamanının Dini", 97 vd.

	Genel Hıristiyan öğretisi	Mormon Öğretisi
Tanrı	Tanrı, değişmez ve her zaman var olmuştur. Teslisin unsurları (Baba, Oğul, Kutsal Ruh) tek cevherde birleşmiş olan zaman ve mekânın ötesinde bir varlıktır. Tanrı zamanı ve uzayı yaratmıştır ve hiçbir şey onun yaratmasının dışında değildir.	Tanrı da bir zamanlar bizim gibi bir insandı. Baba Tanrı, İsa ve Kutsal Ruh tek amaçta birleşmiş, ayrı varlıklardır. Baba Tanrı ve İsa insanlar gibi fiziksel bedene sahiptirler. Tanrı, evrende zaten mevcut olan materyalleri düzenlemiştir. İnsanoğlu Tanrı haline gelmek için, kendisini geliştirebilir.
İsa	İsa, kutsal ruh'un müdahalesi ile cinsel ilişki olmaksızın Meryem tarafından doğurulmuştur. Haçta O'nun ölümü, asli günaha ve insanların günahlarına kefarettir.	İsa, Meryem ve Tanrı babanın hem biyolojik hem de ruhani oğludur. İsa, insanlığın günahlarına kefarettir ve herkesin ebedi hayatı kazanmasına müsaade etmiştir. Ayrıca Mormonların, göklerin en yüksek seviyesine kadar çıkmasını mümkün kılmıştır.
Teslis (Trinity)	Geleneksel Hıristiyan öğretilerine göre Tanrı üç şahıstan ibaret tek bir varlıktır.	Baba Tanrı, İsa ve Kutsal Ruh, Tanrılıkta bir olan amaçta birleşmiş, ayrı varlıklardır.
Kurtuluş	Âdem ve Havva'nın asli suçları veya günahları bütün insanoğlunu kusurlu hale getirmiştir. Hiçbir iyi çalışma bunu düzeltemez. Ancak İsa'nın, haçta ölümü ve Tanrının inayeti kurtuluşu mümkün kılmıştır.	Asli günah diye bir şey söz konusu değildir. Sadece Âdem ve Havva tarafından işlenmiş olan günahın bir gereklilik olduğuna inanılır. Bu anlamda İsa, günah işleme hakkını herkese tanımıştır. Fakat kişi, günahlarından dolayı sorumludur. İnalet olmaksızın iyi ameller yeterli olmadığı gibi, tek başına inayet de yeterli değildir. Kurtuluş için İnalet, İsa'nın kabulü, vaftiz ve doğru davranış hepsi önemlidir. Ancak Mormon kilisesinde vaftiz olmak gerekir.
Kutsal Kitap	Geleneksel Hıristiyan öğretilerine göre Kitapı Mukaddes'in eski ve yeni ahit bölümlerinin Tanrının gerçek sözleri olduğu kabul edilmektedir.	Kitapı Mukaddes, doğru tercüme edildiği sürece Tanrı tarafından esinlenmiş olduğu kabul edilir. Ancak bazı insan hatalarını ihtiva edebilir. Mormon kitabı, Paha Biçilmez İnci, Öğreti ve Antlaşmalar Mormonların kutsal kitap külliyatını oluştururlar.

Tabloda da görüldüğü üzere, genel olarak Hıristiyan mezheplerinin öğretisi ile Mormon öğretisi arasında benzerlikler olduğu kadar farklılıklar da mevcuttur.

Günümüzde hem Vatikan hem de diğer kiliseler, hangi kiliseye bağlı olursa olsun, kendi kiliselerine geri dönen bir Hıristiyan'ı yeniden vaftiz etme gereği duymamakta iken, Mormon kilisesi, hangi kiliseden gelmiş olursa olsun, kendi kiliselerine girmiş olan herhangi birinin tekrar vaftiz olması gerektiği düşüncesindedir¹¹⁰. Bununla beraber, geleneksel Hıristiyan öğretilerinde vaftizin hem kişisel günahtan hem de asli günahtan kurtulmak için gerekli olduğu kabul edilirken, Mormonlar asli günah fikrini kabul etmemektedirler. Bu anlamda Mormonlar

¹¹⁰ <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/mormon/beliefs/christians/>

insanların sadece kendi işledikleri günahlarından dolayı vaftiz olmaları gerektiğine inanmaktadırlar.

SONUÇ

Mormonluk XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde ABD'nin New York eyaletinde Manchester'de Presbiteryen bir ailenin oğlu olan Joseph Smith adlı bir Amerikalı tarafından kurulmuştur. Mensuplarına "Ahir Zaman Azizleri" adını veren Mormonluğun, alkol, tütün ve kafeini yasaklayan yalın yaşam biçimi, çoğul eşliliğe izin vermesinin yanı sıra, kapalı örgütlenme ve disiplinli hayat tarzları ile ün kazandılar. Mormon kilisesi, önceleri İbrahimî din geleneğinin bir devamı olduğunu öne sürmekte iken, günümüzde mevcut Hıristiyanlığın en doğru yorumuna sahip bir kilise olduğu iddiasındadır. Bu dini hareket triniteryan bir teolojii savunmasına karşılık, kutsal kitapların birliği düşüncesini öne sürer. Bu bağlamda peygamberlik müessesesinin ve vahyin devam ettiğini, tarihsel süreç içerisinde tahrifata uğramış olan kutsal kitapların ve dinlerin Joseph Smith'le yenilendiğini savunur. Amerika'da ortaya çıkmış olan bu dini hareketin, kendinden önceki dinlerin özellikle de Yahudilik ve Hıristiyanlığın bütün tecrübelerinden faydalanmış olan eklektik unsurlara dayalı yeni bir dini hareket olduğu söylenebilir.